

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий
В ньому Бог единий — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 10 (137)

СЕРЕДА,
13 ВЕРЕСНЯ 2006 РОКУ

ЗОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірної

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Табори — ганебне явище і докір владі

■ Одним із найганебніших явищ ромського життя є наявність великої кількості таборів, зокрема у Закарпатській, Одеській та інших областях України. Підкреслимо — саме таборів, а не місць компактного проживання ромів, як іноді сором'язливо вказується у газетних публікаціях.

Про те, що проблема ця дуже актуальна, свідчить опублікований ще в 2003 р. Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження — «Особливості способу життя та проблеми соціальної інтеграції ромів в Україні». У великому розділі «Спосіб життя ромського населення» розкривається жахлива картина проживання ромів у наш нібито прогресивний електронно-комп'ютерний час. Ця проблема не втратила свого значення і тепер, через три роки: у цьому плані нічого не змінилось. Міняється уряд, обираються президенти, розроблюються нові програми щодо поліпшення соціальних умов усього українського народу, а в ромів — віз і нині там...

Однак, більшість людей, з якими мені доводилося розмовляти, стверджують, що вони живуть так, тому що їм подобається саме такий спосіб життя. Давайте ж поглянемо, що пишуть автори книги, яка вийшла під загальним керівництвом О.О. Яременка та О.Г. Лещуна, про дійсні умови життя ромських сімей.

Перше, що кидається у вічі, зазначають дослідники, це — злидні. Бідні серед ромів зустрічаються щонайменше вдвічі частіше, ніж серед іншого населення України. Ось де корінь зла. Нужденні люди відповідно ведуть і нужденний спосіб життя: будують собі вбог житла, без елементарних умов, голодують, хворіють від недоїдання і відсутності вітамінів тощо. За оцінками цього ж видання, населення всіх таборів проживає за межею бідності. Найнижчий рівень життя у мешканців таборів, розташованих в Одеській області, де матеріальне становище лише 25% ромів оцінюється як середнє, всі ж інші дійшли до суцільного зубожіння. Порівняйте: у Чернігівській області поза межею бідності перебувають лише від 5 до 10% ромів.

Нині мова про один із ромських таборів, розміщений в обласному центрі Закарпаття.

В Ужгороді вздовж вулиці Тельмана, розрито та просто приспана земля після проведення каналізаційної колекторної труби, розміщено близько 20 бу-

диночків. До них з усіх боків приліплені маленькі кімнатки, зведені з допоміжних матеріалів — дощок, шиферу, картону, жерсті тощо. В цих імпровізованих житлах мешкають буває по 2-3 багатодітні сім'ї. З меблів у приміщеннях є лише ложка, столи і залізані лічки «буржуйки». Вбогість та злидні ніби волають із кожного куточка, де проживають ці люди. Дорослим тут ніде повернутися, не кажучи вже про дітей. Звідси й незадовільне навчання школярів, оскільки в них нема не лише де готувати уроки, а й навіть де покласти свої підручники. Не дивно, що процент успішності цих учнів дуже незадовільний.

Злидні позначаються не тільки на житлових проблемах, а і на задоволенні інших базових потреб, серед яких найголовніше це — харчування та одяг.

Дослідження свідчать про те, що недоїдання залишається взагалі гострою проблемою для ромського населення. Тільки половина (рівно 50%) опитаних ромів указали, що наїдаються досита щодня. Водночас, за словами майже третини (31%) респондентів, їм трапляється кілька разів на місяць опинятися в ситуації, коли впродовж цілого дня вони нічого не їли, причому 15% опитаним доводиться голодувати раз на тиждень або й частіше.

Так де ж той соціальний захист з боку держави, який стверджується в урядових документах, у яких чорним по білому записано, що в нас усі громадяни краї-

ни однаково забезпечуються доступом до соціальних благ?

Не дай Боже, будь-кому хоча б випадково народитися в таборі! Це означає, що ця людина перебуватиме на найнижчому щаблі суспільства, з якого виходу нема. А може, є?

Який же цей вихід?

Щоб вийти з того становища, в якому перебувають роми, на наш погляд, у першу чергу, потрібна допомога держави, і, в першу чергу, саме в поліпшенні соціально-побутових умов. Свого часу, в 1971 році, в Ужгороді, за рішенням міської ради, був ліквідований ромський табір на вул. Тимирязєва і частини ромів, за їхнім бажанням, були виділені земельні ділянки й кредити для зведення відповідних до держстандартів будинків. У цих будинках й досі проживають роми. Їхні діти відвідують навчальні заклади разом з усіма учнями. Інші отримали квартири, які звільнилися, і роми, які в них проживають, користуються всіма вигодами, не втрачаючи своєї індивідуальності, своєї мови й культури.

Отже, за бажання держави й всього суспільства допомогти ромам можна ліквідувати ромські табори — це ганебне явище, яке є докором будь-якій владі, і надати ромам нормальні умови для проживання.

Якраз ліквідація таборів в Україні й має стати основною у Програмі розвитку ромської спільноти на майбутнє десятиліття — 2006-2016 рр.
Євгенія Навроцька

Малиновий дзвін покликав до Країни Знань

■ 1 вересня відлунали дзвоник, які зібрали діточок у класні кімнати. Серед них — і першачки, які вперше відпустили руки батьків, що вели їх до школи, і залишилися наодинці з товаришами по класу і вчителем. Вони знали, що батьки прийдуть за ними по закінченні уроків і відведуть додому, але все ж таки було страшнувато...

З боку було дуже цікаво спостерігати за їхньою няквістю, викликанню загальною увагою до них.

Море квітів, музика, парадний одяг, посмішки дорослих й навіть сонечко серед хмар, — усе це створювало незабутню святкову атмосферу у всіх трьох навчальних закладах, у яких нам довелося у цей день побувати.

... Навчально-виховний комплекс «Первоцвіт» по вул. Академіка Корольова в Ужгороді — унікальний заклад, куди багато хто з батьків обласного центру

Закарпаття мріє віддати на навчання свою дитину. І цього навчального року в перший клас прийшли понад 30 дітей. Серед них — і маленька ромка Каміла (Даша) Горват, яка разом із батьком Мирославом Васильовичем, координатором ромських програм волонтерів, що працюватимуть у ромських громадах області, вперше прийшла до школи. Класоводом у неї буде Лілі Іванівна Гурзель, вчителька з 20-річним педагогічним стажем.

НВК «Первоцвіт» — колишній дитячий садок, який зусиллями директора Оксани Василівни Макари був перепрофільований в навчальний заклад гуманітарного профілю. Тобто, з першого класу по три години щодня діти вивчатимуть англійську мову, а з другого — ще одну іноземну — французьку або німецьку, за вибором. Звичайно ж, у програмі школи — й отримання навичок, умінь і знань за основ читання, письма, математики. Крім того, в НВК працює багато гуртків естетичного, спортивного, музичного та інших напрямів.

Діти перебувають у закладі щільний день, до 18-ї години. Тут є і дільня, і спортивні зали, працює басейн тощо.

(Продовження на стор. 3)

РОМ-ПРЕС

Парламент ратифікує Європейську соціальну хартію?

Комітет Верховної Ради з питань соціальної політики і праці рекомендує парламенту прийняти Закон про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) в редакції, яка була внесена Президентом України на розгляд Верховної Ради України листом від 30 червня 2006 року за №1-1/663.

Як повідомили в Інформаційному управлінні апарату Верховної Ради України, необхідність ратифікації цієї Хартії пов'язана з обов'язками, взятими Україною при вступі до Ради Європи, і підписанням цього документа 7 травня 1999 року, передає "УНІАН".

Розглянувши Закон про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) (регістр № 0018), члени комітету погодились і підтримали мотивовані пропозиції Президента України.

Віктор Ющенко в пропозиціях до Закону про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) нагадав, що Законом надана згода на обов'язковість для України в повному обсязі Європейської соціальної хартії (переглянутої). При цьому Кабінету Міністрів доручається до 1 жовтня 2006 року надати графік введення всіх норм Хартії.

Підтримуючи заходи, спрямовані на підвищення соціального захисту громадян України, Президент України констатував, що зобов'язання, які, відповідно до Закону, бере на себе Україна, не можуть бути виконані, враховуючи фінансові можливості держави. Так, лише для забезпечення надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, виходячи з прожиткового мінімуму (стаття 13 Хартії), за попередніми розрахунками Міністерства фінансів України, додаткова потреба в бюджетних коштах наступного року складе близько 2,2 млрд. грн. Поетапно же набуття чинності окремих положень Хартії (як це пропонується статтею 2 Закону) Хартією не передбачений.

Це, у свою чергу, призведе до порушення Україною зобов'язань з Віденської конвенції про право міжнародних угод, яка, за статтею 9 Конституції України, є частиною національного законодавства України і, відповідно до статей 26 і 27 якої, кожна діюча угода обов'язкова для його учасників і має сумлінно виконуватися, учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права у випадку невиконання ним угоди.

Як повідомлялося, 21 липня 2006 року ВР прийняла Закон України "Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)".

В той же час Президент 9 серпня повернув цей документ у ВР з своїми пропозиціями.

У Новобогданівці продовжують роботу відновлювальні роботи

У Новобогданівці (Запорізька область) тривають роботи з ліквідації наслідків пожежі і вибухів боєприпасів на артилерійських складах військової частини А2985 (Міноборони). Про це повідомляє прес-служба МНС.

На Львівщині залізничне полотно йде під воду

Біля с. Великі Грибовичі Жовківського району Львівської області прорвало водопровідну трубу, внаслідок чого підтоплено 75 м однокільного залізничного полотна. Як повідомили у Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій, рух потягів припинено на період ремонтних робіт.

В Україні тривають пожежі

За одну добу в Україні зареєстровано 95 пожеж, у тому числі в житловому секторі — 67, на яких виявлено тіла 6 загиблих. Як повідомили у Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій, крім цього, на підприємствах виникло 4 пожежі.

У Миргороді 100 будинків залишилися без води

У Миргороді Полтавської області також прорвало водопровід. Про це повідомляє прес-служба МНС. Внаслідок прориву водопроводу (діаметр 200 мм) без водопостачання залишилися 100 приватних житлових будинків, в яких проживає до 300 людей.

Україна не змінить курс на євроінтеграцію

Прем'єр-міністр України Віктор Янукович заявляє, що Україна не змінить курсу на європейську інтеграцію і на розширення співпраці з НАТО. Про це він заявив на 16 Міжнародному економічному форумі.

Без електропостачання залишаються в населених пунктах

У Рівненській області без електропостачання досі залишаються 8 населених пунктів і понад 20 трансформаторних підстанцій, знесрумлені внаслідок дощу і сильного вітру 5-6 вересня.

Звання міністра стане довічним?

Міністерство праці і соціальної політики інціює закріплення довічного звання міністрів за членами урядів. Про це говорить в розглянутому на засіданні уряду проєкті Закону "Про Кабінет Міністрів України".

Вшанування святої Сарі Калі

Починаючи з кінця серпня 1957 року, щорічно ромські паломники з усього світу збираються на урочисту церемонію у французьке містечко Мар для вшанування пам'яті святої Сарі Калі. Вперше на це свято, організоване общиною "Сестер з Назарета", зібралось аж 1500 "дітей вітру", як називають тут ромів. Число жероку в церемонії взяли участь понад 7 тисяч паломників, які приїхали у 1300 караванах.

Чеські роми

Роми (слово цигани «сукапу») має чомусь трохи негативний відтінок) живуть у Чехії давно: у XV столітті мандрували дорогами Богемії та Моравії, займалися ковальським ремеслом, дрібною торгівлею, виступали як бродячі музиканти і танцюристи. Так продовжувалося аж до другої половини XX століття, коли кочовий спосіб життя був заборонений комуністичною владою ЧССР. У роки Другої світової війни роми в Чехії, як і євреї, піддавалися жорстокому геноциду.

Нинішні роми (їх у ЧР від 200 до 400 тисяч) здебільшого є нащадками вихідців з Угорщини і Словаччини, які перебралися після війни в Чехію в пошуках роботи. Традиційно низький освітній рівень (у ромських родинах діти рідко закінчують щось вище за початкову школу) багато в чому визначає характер такої роботи — сезонної, некваліфікованої, малооплачуваної. По всій країні безробіття серед ромів значно перевищує середнє, для багатьох родин соціальна допомога (близько 100 доларів США) і допомога на дітей (близько 60 доларів) є єдиним джерелом для існування.

Місце проживання ромів не потрібно запитувати, воно видно здалеку. Стари, обдулені будівлі, в яких вконті прорізи затягнуті поліетиленовою плівкою. Поблизу дверей — авто, як-от "Шкода" 60-х років. Вітер розносить паліверне сміття. Біля смітєзвалищ бігають діти в заплатах лахміттях. Жінки в квітчастих спідницях розшують на мотузках білизну. Поруч стоять строкато одягнені й голосно говорять сміяльві люди. Тут живуть роми, а вищеписане — не лихо, а спосіб їхнього життя.

Подібне гетто існує в кожному чеському місті, й не тільки в Південній Чехії. У Ческе Будевіцях таким є район Май. Вечорами тут горять багаття, співвають пісень і тін За санітарні норми говорити не доводиться. Восени минулого року, мотивуючи «настійними вимогами громадськості», міська влада змушена була прийняти положення, відповідно до якого кількість ромських родин у будинку не повинна перевищувати 20%.

Опитування громадської думки свідчать — з ромами не хоче мати справу переважна більшість. І все-таки, чи є дискримінація? Багато оголошень про найман-

ня робочої сили ставлять у м о в о ю п р и й о м у «обов'язкову наявність середньої освіти». Восени минулого року виник конфлікт, коли журналісти дзналися, що на деяких біржах праці особисті справи осіб ромської національності мають позначку «R» — rom Таємна дискримінація? Самі роми кажуть: «Ми не такі, як чехи, — вони кожен сам по собі, а ми — одна родина. Якщо в когонебудь з нас виникають проблеми, інші завжди допоможуть».

Досить згадати події в Косово, Чечні та Північній Ірландії, де відсутність взаєморозуміння і небажання йти на компроміси призвели до кривавих конфліктів. На щастя, роми ніколи не займалися тероризмом.

У Чехії проблема ромської меншості займає визначне місце. Розглядаються, наприклад, пропозиції про надання ромській молоді квоти при вступі у вузи. У місті Теплиці поліцейських зобов'язали мінімально вивчити ромську мову і ввели відповідні курси «профудосконалення».

Комітет ООН з прав людини перевіряв, чи відповідає політика уряду Чехії з охорони прав людини, яка використовується на практиці, міжнародним стандартам. За його даними, єдиною серйозною проблемою в цій сфері є підхід до ромів. Комітет стурбований дискримінацією меншин у Чехії, головним чином, ромів. Як сподівається ООН, очікується, що уряд цієї країни вживе необхідних заходів для виправлення цих недоліків. Представник Чехії з прав людини Ян Яржаб з цією оцінкою не згоден. Однак віце-прем'єр Чехії Павло Рихецкі припустив, що діяльність чеського уряду з інтеграції ромів була

недостатня, й уряд повинен серйозніше займатися питанням безпеки, життя і працевлаштування ромів, які проживають на території ЧР.

До негайних заходів для обмеження поширення ідеї неонацизму і расизму у своїй країні закликають лідери християнських церков Чехії. Заява була зроблена після кількох нападів на ромів і представників інших національних меншин у цій країні.

— Роми і в'єтнамці відчувають у Чехії особливі утиски, пов'язані з зростанням ксенофобії в простих людей і вимогами молодих ультрарправих, — заявив глава Екуменічної Ради Чехії Павло Сметана. — Схожі проблеми є й в інших східноєвропейських країнах.

На жаль, навіть у набагато благополучніших країнах Європи, наприклад, у Данії або Голландії, ніхто не в захваті від ромів. Так само, як і в Росії.

А поки, за урядовими даними, — 75 відсотків ромських дітей у Чехії входять до категорії ризиковано неповноцінних. Наприклад, в Остраві половина всіх учнів спеціальних шкіл — роми. Але ж вони — громадяни Чехії...

Підготувала
Волика Опаленік

Фестиваль ромського мистецтва „Амала-2006“

8-9 вересня в Києві відбувся VII Міжнародний фестиваль ромського мистецтва „Амала-2006“, у якому взяли участь провідні ромські колективи та виконавці з України, Польщі, Норвегії, Бельгії, Франції, Іспанії, Словаччини та інші.

Програма фестивалю включала: покладання квітів до пам'ятника жертв нацизму в Бабиному Яру, Літургію на честь учасників фестивалю та всіх ромів у Володимирському соборі (за сприяння Митрополита всієї Руді-Украї-

ни Філарета); експозицію робіт ромських художників та виставку майстрів ремесел на Співочому полі Печерського ландшафтного парку; презентацію національної кухні; конкурс гармоністів-аматорів тощо.

Та найголовнішими подіями свята були сама фестивальна програма та гала-концерт за участі ромських колективів та виконавців. Президентом фестивалю ромського мистецтва „Амала-2006“ був, як і завжди, художник керівник Київського циганського музично-драматичного театру „Романс“ Ігор Миколайович Крикунов.

(Детальнішу інформацію читайте у наступному номері).

Малиновий дзвін покликав до Країни Знань

(Продовження. Початок на стор. 1)

Основному педагогу – Лілі Іванівні Гурзель – допомагатиме і вчитель подовженого дня Влоста Іванівна Негра.

Присмно відзначити, що батьки з ромських сімей у наш час стараються дати своїм дітям якісну і всебічну освіту. Серед таких батьків – і Мирослав Горват, який наступного року закінчує юридичний факультет Міжрегіональної академії управління персоналом (м.Ужгород). Тому він і обрав місцем навчання своєї доньки один із найпрестижніших навчальних закладів області (а таким НВК став саме завдяки наполегливій праці директора О.В.Макари).

Трохи інша ситуація в ЗОШ № 7. Школа розміщена в мікрорайоні Радванка, де розташовані два великі ромські табори. В цьому ж районі працює і ЗОШ № 13, де навчаються виключно ромські діти і де умови навчання не відповідають державним стандартам.

Даша Горват

Нас цікавило, чи навчаються в ЗОШ № 7 ромські діти. Адже тут є всі необхідні умови для отримання якісної освіти: досвідчений педагогічний колектив і відповідна матеріальна база.

У першому „Б“, класоводом якого є Марія Василівна Лесь, вчителька з 50-літнім (!) педагогічним стажем, 20 учнів, серед яких і 3 роми. Це – Олексій Адам, Раїса Адам та Мілана Фечо. Ромські діточки прийшли на свій перший урок напролюд святкові, урочисті: Олексій – у чорному костюмі з метеликом, дівчата – з пишними бантами на голові. До речі, в цьому ж першому класі навчатиметься й донька директора школи Марина Циник.

Класоводу допомагатиме вихователька Марина Михайлівна Талайло.

Звичайно, ми не могли обминути своєю увагою і ЗОШ № 14, де навчаються, в основному, ромські діти. Вперше за останні 5 років 1 вересня дітей тут зустріли чисто вибілені класи, нова ідальня, яка цен-

тралізовано забезпечуватиметься холодною та гарячою проточною водою.

На урочисту лінійку, підготовлену вчителями школи, директором Оксаною Іванівною Лезеюю, музичним керівником Мартою Степанівною Гасинець, завітала група казкових персонажів – Буратіно, Клоун та інші, які розіграли цікаву сценку про значення освіти та „Букваря“ як головного помічника першокласника.

Учителі Леонід Дмитрович Малецький, Катерина Юріївна Коша, батьки та гості привітали учнів дев'ятирічки з новим навчальним роком. Їхніми напутніми словами до першокласників, яких цього року у школі 12, були:

**Будьте здорові, не хворійте,
Щоб всім вам захотілось
Першу книжку прочитати,
Щоб дружили, не сварились
Й не запізнювались в клас!**

Лунало ще багато гарних побажань.

Першим уроком у всіх учнів всіх шкіл, був, як і завжди в незалежній Україні, урок Миру.

Олена Бойко

Побажання вчителів першокласникам

Лілі Іванівна Гурзель, класовод першого класу НВК „Первоцвіт“:

– Бажаю всім діточкам-першокласникам здоров'я, бо програма, за якою вони навчатимуться, досить важка. А ще – наполегливості в їхній праці. І – міцної батьківської руки, яка допоможе їм крокувати шкільною стежиною.

Марія Василівна Лесь, класовод першого „Б“ класу Ужгородської ЗОШ № 7:

– Хочеться, щоб діти росли міцними і були доглянуті не тільки школою, а і батьками; щоб останні турбувалися не лише про одяг, а й про навчання і успіхи маленьких школярів.

Марина Михайлівна Талайло, вихователька групи подовженого дня Ужгородської ЗОШ № 7:

– Бажаю всім дітям міцного здоров'я, успіхів у навчанні та

оволодіння знаннями. Розумію, що першокласникам буде спочатку важкувато навчатися, але спільними зусиллями ми це подолаємо.

Катерина Юріївна Коша, класовод 1 класу Ужгородської ЗОШ № 14:

– Найперше, що хочеться побажати, – щоб діти добре відвідували школу, оскільки від цього також залежить рівень знань і успіхи у навчанні.

Марта Степанівна Гасинець, вчителька музики Ужгородської ЗОШ № 14:

– У житті кожного з нас буває завжди перший клас. І перша книжка на столі, і перший дзвоник на путі. Бажаю всім діточкам нашої школи навчатися на „відмінно“ і радувати своїх батьків та вчителів!

А з свого боку, ми додамо таке. Нехай навчання у школі стане радістю для всіх дітей. Хочеться, щоб учні отримували радість та задоволення від навчання, від здобуття нових умінь та навичок, які потім здобудуться їм у дорослому житті.

Щастя вам, школярі!

Олексій Адам

ВІСТІ З ТОВАРИСТВ

Вирішення наболілих питань за круглим столом

■ Днями у Вигодівській районній жіночій громадській організації „Бахталі Ромні“, керівником якої є Ольга Василівна Бумбі, відбувся круглий стіл на тему: „Становище, проблеми і перспективи ромського населення Вигодівського району“. Цей захід проведено за програмою одногоменного проекту, спонсором якого є Фонд сприяння розвитку демократії Посольства США в Україні.

На зібрання було запрошено Оксану Цинняк – помічника аташе з питань культури Програми „Демократичні гранти“ (м.Київ);

Недільна школа продовжує працювати на громадських засадах.

Юдіту Євчак – начальниці відділу у справах національностей та міграції Закарпатської облдержадміністрації; представників рай-

онної держадміністрації, начальниці Вигодівської районної міліції, голів сільських рад та старостів ромських таборів цього ж

району.

– Наразі ми виїжджаємо у ромські табори Вигодівщини, займаємося з ромською громадою просвітницькою діяльністю: ознайомлюємо з правами й обов'язками людини, пропагуємо здоровий спосіб життя, велику увагу приділяємо молодим романам і проводимо тренінги, як уберегтися від СНІДу і його поширення, – розповідає Ольга Василівна. – Крім того, в офісі товариства „Бахталі Ромні“ працюють юрист і лікар, кожен з яких двічі на тиждень проводить медичні чи юридичні консультації й надає відповідні послуги.

Водночас у товаристві „Романо Дром“ Вигодівського району проводиться робота за нещодавно отриманим грантом від Фонду „Відродження“. Товариство робить усе можливе для поліпшення медичного обслугову-

вання ромського населення. Планується прийом громадян у виділеному при районній поліклініці (м.Вигодів) спеціального приміщення. Хворі зможуть також зробити тут кардіограму, померяти тиск. Людям похилого віку за рецептом лікаря-терапевта товариства „Романо Дром“ видаватимуться безкоштовно деякі ліки. Звертатися до лікарів можуть і представники різних національностей, усі, хто потребуватиме медичної допомоги.

Працює й недільна школа у с.В.Ком'яти, яка свого часу була відкрита за проектом Фонду „Відродження“ і ним же спонсорувалася. Проте наразі на її роботу гроші не виділені, та школа продовжує працювати на громадських засадах – діти із задоволенням її відвідують.

Наш кор.

КОНФЕРЕНЦІЇ

Потреби національних товариств

■ У кінці серпня Рада національних товариств України та Державний Комітет у справах національностей та міграції провели тритденну науково-практичну конференцію „15 років Незалежності України і національні меншини”. Одночасно в ці дні відбулася й конференція керівників національно-культурних товариств „Потреби національних товариств у зв'язку з новою політичною ситуацією в Україні”.

На форум прибули 40 представників різних громадських організацій з усієї України, в тому числі й від культурно-просвітнього товариства „Роман Яг” (м.Ужгород), щоб разом обговорити чимало питань і висловити свої думки, а також внести пропозиції щодо проблем, які виникли й не вирішуються вже протягом п'ятнадцяти років.

На конференцію були запрошені голова Комітету з прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Л.І.Грач, голова Держкомнацміграції С.Я.Рудих та голова Комітету етнічнонаціональної політики при Президентіві України Г.Й.Удовенко. Однак, на жаль, на зібранні був присутній лише Г.Й.Удовенко. Прикро, що запрошені керівники важливих структур не мали змоги відвідати конференцію, бо було що обговорити і запропонувати новообраним представникам уряду, які безпосередньо повинні займатися нагальними питаннями національних меншин, міжнародних відносин та прав людини. Адже кожен із тих, хто приїхав на конференцію, сподіваються і вірять, що при новому уряді України ставлення до національних меншин зміниться на краще.

Відкрив форум президент Ради національних товариств України Ілля Михайлович Левітас. Подякувавши всім присутнім за

участь у конференції, він підвів підсумки зробленого за останній період і загалом за роки незалежності України. Адже 15 років — це чималий строк. За цей період виросло нове покоління, а нинішні 15-річні підлітки вже також беруть участь у розбудові України. Серед них є здібні учні, співаки, шахісти, спортсмени тощо. Виховуються талановиті діти і в національних громадах. Ми повинні їх підтримувати, зазначив І.Левітас, допомагати їм і залучати до різноманітних заходів. Звичайно, для цього потрібні кошти, яких уряд виділяє мало, тому необхідно внести свої пропозиції щодо Державного бюджету та здійснювати розподіл коштів за участі керівників національних товариств України. Доречно змінити спосіб фінансування культур національних меншин у Держбюджеті, потрібно залучити окремим рядком: звільнити від сукупного фінансування з іншими, невласними видами діяльності. Слід зосередити увагу на роботі, спрямованій на економічний,

юридичний, соціальний та політичний напрями. Бажано створити Комітет експертизи юридичного визначення проявів ксенофобії, шовінізму, антисемітизму, розпалення міжнародної ворожнечі, образи національної гідності.

Ілля Михайлович запропонував спільно внести деякі зміни до Конституції України, які стосуються національних меншин, зокрема позбутися невизначеності глумачення понять „корінні народи” та „місце компактного проживання національних меншин”, обговорити пропозиції і внести таку редакцію: вилучити з Конституції України поняття „корінні народи”, бо це поглинається поняттям „національні меншини”. Це не буде звуженням прав „корінних народів”, бо їхні права захищатимуть як права національних меншин, якими вони фактично є.

Словосполучення у статті 119 „у місцях компактного проживання” корінних народів звужує права національних меншин, які живуть в Україні некомпактно, тобто дисперсно. Чи повинні національні меншини жити окремими районами, в окремих будинках? Цей термін практично звужує права найбільших за чисельністю етносів. І Левітас запропонував ці слова взагалі вилучити. „Крім того, — сказав він, — державні документи останнім часом гарантують не розвиток культури національних меншин, як зазначено в Законі „Про національні меншини України”, а лише її „відтворення”, що значно звужує таку гарантію і не відповідає діяльності товариств. А взагалі, серед усіх національних меншин, які існують в Україні, найбільшої уваги і допомоги потребують караїми, кримчаків і роми. Все це та інше ми повинні обговорити на конференції й прийняти відповідні рішення”.

Учасників конференції тепло привітав Геннадій Йосипович Удовенко, голова Комітету етно-

національної політики при Президентіві України. Цитуємо дещо з його виступу.

— Пріоритетом внутрішньої політики нашої держави є вироблення та врегулювання сфери міжнародних відносин, підвищення атмосфери толерантності, недопущення проявів нетерпимості та упередженого ставлення до людей різних національностей. За роки незалежності в Україні накопичено значний досвід

з питань реалізації чинного законодавства, спрямованого на задоволення освітніх, мовних, культурних та інформаційних потреб етнічної спільноти, які проживають на її території. Одним із найважливіших законодавчих актів у сфері забезпечення прав і свобод національних меншин є Базовий Закон „Про національні меншини в Україні”. У сучасних умовах існує важлива проблема збереження самобутності духовної спадщини субетносів української нації, з метою відродження мови, культури, традицій, звичаїв.

Забезпеченню виконання різноманітних заходів сприяє діяльність Ради національних товариств України та громадських дорадчих консультативних органів представників національно-культурних товариств, які функціонують і опікуються питаннями національних меншин.

У своєму виступі Геннадій Йосипович порушив цікаві й нагальні питання щодо національних меншин, однак ніяких конкретних дій та рішень не обцяв.

Анатолій Задворний, помічник радника Уповноваженого Верховної Ради подякував

учасникам конференції за надану можливість виступити і висловити деякі не овіяні думки у зв'язку з наближенням датою — 15-річчям Незалежності України.

„Варто звернути увагу не на виконаних завданнях, а на проблемах, які були не розв'язані до цього часу”, — сказав він. Однак за цей період все-таки було дещо зроблено. Зокрема, прийнято низку законодавчих актів і відведено належне місце у Конституції України національним меншинам. Україна приєднала до міжнародних договорів і взяла зобов'язання їх виконати. За цей час прагнула виконувати міжнародні зобов'язання, про що свідчать звіт у Конвенції ООН та у Раді Європи. Україна прагне бути на одному рівні з європейською спільнотою. Він зазначив, що найбільше нерозв'язаних питань у кримських татар і ромів.

„Проте, завдяки вмілій та чіткій роботі лідерів національних меншин, ми навчилися мирно жити і не розпалювати ворожнечу. Однак часто права щодо національних меншин порушуються самим урядом і навіть високопоставленими особами”, — сказав помічник радника Уповноваженого Верховної Ради.

Постала гостра проблема української державної мови? Чому? Нема чіткої мовної політики. Не визначено також конкретно ті мови, які дійсно потрібно підтримувати.

Велику увагу розвитку національних меншин і захисту їхніх прав, у тому числі і представникам ромської громади, надає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Інна Іванівна Карпачова. Вона добре знає проблеми цієї меншини і опікує-

ся ними. У своїй щорічній доповіді Уповноважена звернула увагу правоохоронних органів держави на випадки брутального порушення прав ромів. Організувала також круглий стіл щодо дотримання прав найураженіших груп населення. Серед інших на засіданні цього круглого столу обговорювалися і проблеми ромів.

У Рекомендаціях щодо дотримання та захисту прав національних меншин в Україні Н.Карпачова пропонує Кабміну України розробити і забезпечити виконання загальнодержавної програми „Роми України”. Вона постійно спілкується з лідерами ромської громади і прагне підтримувати їх, захищати їхні права.

Доктор історичних наук, професор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України імені І.Ф.Кураса Олександр Майборода наголосив, що доти, поки ми не досягнемо високого економіки, розвиток національних меншин буде просуватися повільно. А допомогти держава може лише тим меншинам, які неспроможні це зробити самі. Це стосується, зокрема, кримчаків, яких залишилося в Україні всього 600 осіб і ромів, які не мають своєї писемності. „Державна повинна допомогти, а ми всі разом цьому посприяти, — сказав провідний вчений. — А ще не розумію, звідки взялася пихатість щодо російської мови. Багатою видна така постановка питання, щоб викликати в країні невдоволення. Адже нікому не забороняє розмовляти своєю рідною мовою, однак державною мовою повинна бути українська”.

Цікавим був виступ наукового працівника Інституту педагогіки АПН України завідувача лабораторією навчання російської мови та мов інших етнічних меншин Ірини Гудзик, яка зауважила, що в Інституті розглядаються в основному загальні проблеми і майже забуто про мови національних меншин. „Є проблема з вивченням мов народів, які зникають, таких як караїми і кримчаків, — сказала Ірина Пилипівна. — А от роми мають свою націю, культуру, а своєї писемності та єдиної літературної мови не мають. Їхня мова насичена словами, які побутують у ті місцевості, де вони, в основному, проживають. А щоб відродити мову або дійти до єдиної основи для утворення спільного правопису і розвитку мови, потрібні спеціалісти, яких ми не маємо. Караїми і кримчаків намагалися цим займатися, а от роми пасують. З'явився у нас, в Інституті, один представник від ромів, трохи попрацював і зник. А щодо відкриття недільних шкіл при національних ромських школах, я цю пропозицію підтримую. І не зарубіжні інвестори і Сорос, як зауважували тут присутні, повинні допомагати організувати такі школи, а наша рідна держава. Новостворений уряд повинен допомогти цим меншинам підняти їхні добробут і культуру. На жаль, кошти на це поки що не виділяються, а треба би. Отже, запрошуємо фахових спеціалістів з вивчення ромської мови до нас, в Інститут. Наш контактний телефон: (044) 481-37-49”.

На конференції кожен з представників своєї меншини намагався виступити і поділитися свої-

ми болями і проблемами, які в них існують, попросити допомоги і поради щодо вирішення тих чи інших проблем. Пропонуя до вашої уваги кілька виступів із брагатах, що звучали протягом тритденної роботи конференції.

Жорж Шанаев. Представник осетинської громади „Аланія” порушував питання щодо назви „меншини”.

— Це слово, як й інші слова, має велику енергетику, тому має й матеріальне значення. Я проти того, щоб називати представників різних національностей меншинами. Ми не меншини, ми живемо на своїй території, де жили і живуть мої предки. Тому й раджу про це подумати. А ще — подумати про створення своїх художніх галерей та виставок, де була би відбита культурно-просвітницька діяльність. Проте для цього, наприклад, у нас немає приміщення. А взагалі, настав час подумати про створення в Україні музею національних товариств або Державного музею етнології України.

Олександр Арабаджі, голова Київського караїмського національно-культурного товариства „Досумма”. У своєму виступі Олександр Якович коротко зупинився на великих проблемах щодо народів — караїмів і кримчаків, які проживають у Криму й частково у Києві.

— В Україні проживають всього 1119 караїмів і 600 кримчаків. Вони живуть невеличкими поселеннями і зберегли свої культуру й традиції. Старші люди зберегли і свою мову. Ми намагаємося відродити мову, а для цього нам потрібна допомога. Мною був відзнятий 23-хвилинний фільм про ці меншини, який називається „Відкрита зона”. Він уже транслювався на 5 каналі. Були створені відповідні програми, однак усе залишилося на папері. Будинки, зведені караїмами, держава використовує для своїх потреб. Культурні споруди теж не передано караїмам. Як таким чином можна відродити народ?..

Анатолій Герасимчук, заступник голови чеської національної меншини та представник польської громади в Києві **Владислав Решетівський** повідомляли, що протягом 15 років вони домагалися повернення католицької громаді костель святого Миколая, в якому розміщений органний зал Міністерства культури. Приміщення перебуває у занедбаному стані. І лише останнім часом католикам надали можливість відправляти у костелі свої релігійні потреби. Однак про повернення споруди поки що не йдеться...

Представники гагаузької національності порушували питання про перехід їхньої писемності на латинський шрифт, однак їх не підтримують, бо у державі зацвітали, щоб був єдиний шрифт. Але, як вони запевняли, їм набагато легше відновити й вивчати мову, а також спілкуватися з гагаузами, які проживають за кордоном, латинським шрифтом.

Учасниками науково-практичної конференції прийняті відповідні рішення й проекти. Були також надіслані листи до президента В.Ющенка та прем'єр-міністра В.Януковича щодо покращення до Конституції України, які обговорювалися на конференції, та деяких інших питань.

Валентина Опаленик

„До баронів не збираємося їхати!“

Діяльність правозахисних центрів завжди викликала супротив з боку органів влади. А діяльність зі захисту прав ромів – взагалі є в очах влади нонсенсом, адже в нормативних актах – Конституції України та інших документах – права національних меншин гарантовані державою, нащо ж іще займатися правозахисною діяльністю?

Робота одного з кращих правозахисних центрів України в рамках проекту „Захист прав ромів та забезпечення доступу до правосуддя“ – в м.Золотоноша Черкаської області – якраз і свідчить про ігнорування органів влади, зокрема міліції, своїх конституційних обов'язків.

У попередніх номерах нашої газети ми вже писали про взаємовідносини голови громадської ромської організації „Аме Рома“ В.Бамбули і правоохоронців м.Золотоноші. Мало того, що у В.Бамбули свого часу був проведений брутальний обшук з метою дискредитації цієї поважної людини, так навіть у телефонних розмовах зовсім з іншого приводу – безпідставного затримання співробітниками ДАІ деяких ромів – працівники міліції розмовляли, м'яко кажучи, нечемно..

На прохання В.Бамбули розібратися з цим інцидентом і зустрітися в офісі „Аме Рома“ начальник Золотоніського управління МВС у Черкаській області В.Іванько відповів: „До баронів не збираюся їхати!“.

Публікуємо лист-звернення голови „Аме Рома“ В.Бамбули до В.Іванька.

*Начальнику Золотоніського
Управління МВС
в Черкаській обл.
Іваньку Віктору Михайловичу
Бамбули Володимира
Миколайовича,
представника Європейського
центру зі захисту прав ромів,
письменника, голови Золо-
тоніської громадської
організації – общини
циган „Аме Рома“,
розташованої
за адресою: 19700,
м. Золотоноша,
вул. М. Залізняка, буд.7/2*

Лист-звернення

Дорогий Вікторе
Михайловичу!

Дозвольте побажати Вам усього найкращого і написати листа від щирого серця. Хочу поділитися з Вами наболілим і висловити Вам свою повагу. В понедлок, 28 серпня, я зателефонував Вам і запропонував прийти до нашого офісу, почути скарги на дії деяких інспекторів дорожньої служби. Ви відповіли, що „до баронів не збирається їхати“. Тепер я розмовляю з Вами, який я „барон“. Та й ваш

тесть, а мій гарний товариш Борис давно мене знає.

З п'ятнадцяти років я працював у Каленіках на цегельному заводі, ходив туди й назад пішки з Гельмязіва. Возив вагонетками цеглу-сирець, розкладав під навісами для сушіння. Коли забурилася вагонетка з цеглою, її вага була близько тонни, я ломом піднімав її, виривавши очі, і ставив на рейки. Потім працював у с. Каврай на цегельному заводі, куди теж ходив пішки 7-8 км. Навчався в Гельмязіві у вечірній школі. Потім служба в армії без жодної догани. Потім навчання в Києві. Працював у заготконторі у Ф.Ф. Овденка. Жодної догани і нестачі не було. Дружина разом із дитями виготовляла картини під пилкою. Вже тоді, за Радянської влади, ми сплачували податки в податкову інспекцію і мали патенти на оформлення картин (народні промисли). У суботу й неділю возили їх продавати в іншу область. Окрім того, виготовляли в рік 3-4 свиней, здавали на м'ясо. За 7 років збудував дім в м. Золотоноші. Наразі мене запрошено працювати у Європейський центр зі захисту прав ромів, а дружина торгує за патентом,

сплачуючи фіксований податок, хоча обоє ми хворі на астму та маємо багато інших хвороб. Так само жили і мої ровесники-ромів – майже всі працювали водіями в ТЕКУ і автопарку та на інших роботах, жинки виготовляли картини під пилку з використанням елементів народної вишивки. У вихідні дні всі разом розвозили їх по базарах України.

Мета мого життя – прожити чесно і так само виховати своїх дітей і нащадків та допомогти ромам, які збились „зі шляху“ або живуть неправильно. Скажу відверто, тоді й зараз є 1-2 % ледячих, хитрих, п'яниць і схильних до злочинів ромів. Вони обминали нас десятою дорогою. Вони щось скоювали, а вина за це лягала на всіх ромів. Міліція, затримуючи одного рома-злочинця, вважала, що всі ромів такі. Люди звинувачували всіх ромів. Скажіть, хто з міліції знає ромське життя зблизка? Як ми заробляємо шматок хліба для своїх дітей? Наші ромів в Золотоноші – одні з найпрацелюбніших. І вдень, і вночі, і взимку, і влітку роз'їжджають по Україні з товаром, по два-три тижні не бувають удома. Кожен має патент. Дітей догля-

дають батьки. Та є ромів, які приїжджають з інших областей, щоб зробити злочин і кинути тінь на місцевих. Їх дуже мало, але вони є, як і в кожній нації. Скажу, що у ромів повага до міліції незалежна. Адже порядок без міліції неможливий.

У кінці 2000 року, в зв'язку з ростом самосвідомості і бажанням змінити життя на краще, ромів Золотоноші створили громадську організацію і на загальних зборах обрали мене своїм головою (не бароном). Ніхто мені не платив грошей, ніхто мені не підкоряється силою. Ми на зборах можемо відкрито обговорити дії кожного з членів організації, в тому числі й голови, членські внески ми не збираємо. У нас громадська організація, яка зареєстрована і діє в межах чинного законодавства.

Правильніше буде сказати, що у нас два громадські об'єднання – міська громадська організація „Аме Рома“ та – Правозахисний центр, який працює від Європейського центру зі захисту прав ромів. Я очолюю роботу цих двох структур. Поряд з ромами у нас працюють українці – юрист, бухгалтер. Мета нашої роботи – допомогти малограмотним ромам розібратися у правових питаннях. Адже ромів є громадянами України і, як і всі, потребують забезпечення своїх конституційних прав. Також ми допомагаємо ромам і неромам жити в мирі і злагоді, гасити всі конфлікти, так би мовити, в зародку. А ще наша мета – допомогти ромам у вихованні такого підрастаючого покоління, яке б знало своє походження, свою мову, свою історію.

Я сподіваюся, що, прочитавши цього листа, Ви трохи більше дізнаєтеся про життя ромів. Якщо ром-злочинець скоїв злочин, то нехай і відповідає перед законом, ми таких не підтримуємо. Гадаю, Ви краще за мене знаєте, що немає такої нації на землі, в якій не було б злочинців. Але ромів – не найзлочинніша нація.

Європейський центр зі захисту прав ромів проводить у різних областях України конференції, семінари, тренінги, зустрічі. Найближчим часом планується провести саме таку конференцію у Черкаській області. Ми поставимо до відома і обов'язково запросимо взяти у ній участь особисто, як і інших представників правоохоронних органів. До нашої організації часто приїздять правозахисники з Угорщини, Польщі, США, Канади і Швейцарії. Про роботу нашої організації там також відомо. Сподіваюся і на Вашу повагу та розуміння.

А тепер повернемося до причини, яка змусила мене звернутися за вашою допомогою. 28 серпня працівники Золотоніської дорожньо-патрульної служби провели рейд у місці компактного проживання ромів. Вони влаштували під ромськими хатами засідки. Зупинили автомашини, якими керували ромів, забрали їхні посвідчення, пропонували дихати в трубки, які вже були використані. Навіть умудрилися заכותити на подвір'я будинку 67 по вул. Лікарняній. Забризкали очі з балончика водієві, який жодного разу за 15 років водійського стажу не порушив дисципліни водія, штовхали його, мов бандита, грубіянили, а його матір, Марію Кузьменко, обляпили нецензурними словами у її ж дворі.

Міліціонерів було трос. Прізвище одного з них – Захаров.

Прощу Вас особисто розібратися у тому, що сталося, і надати нам відповідь з цього приводу. Будемо раді взаєморозумінню. Сподіваємося, що всі питання будуть вирішені на місцевому рівні.

Голова громадської організації „Аме Рома“, представник Європейського центру зі захисту прав ромів
Володимир Бамбула

НА КНИЖКОВУ ПОЛІЧКУ

Антиромський стереотип

Днями побачив світ черговий кварталний інформаційний бюлетень Європейського центру зі захисту прав ромів – „Права цыган“.

Цей номер повністю присвячений темі „мови ворожнечі“, тобто ролі засобів масової інформації у пробудженні, розпалюванні або створенні антиромських настроїв серед населення Європи, зокрема Росії. Редактор російського варіанта журналу Леонід Райхман.

Як відзначає Клод Кан, директор програми Європейського центру зі захисту прав ромів і виконавчий редактор щоквартального журналу „Roma Rights“, ЗМІ формують ці антиромські настрої засобами регулярного негативного зображення ромів, а також періодичним друкуванням виключно расистських репортажів. Ці антиромські по-

відомлення у ЗМІ настільки сприяли розповсюдженню відповідних настроїв у Європі, що ті достатньо глибоко вкоринилися у суспільній свідомості. Як результат, часто досить навіть невеликого за своєю активністю антиромського висловлювання для того, щоб передати читачеві антиромські повідомлення і утвердити антиромський стереотип у суспільстві.

Але найгірше те, що деякі ЗМІ почали підбурювати населення до расової ненависті і активних дій. Так, у лютому 2006 року міська влада м.Калінінград (Росія) бульдозерами знесла будинки, де проживали ромські сім'ї у селищі Дорожньому Калі-

ПРАВА ЦЫГАН

ЦИГАНСЬКЕ ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ СЛОВАРНО ПОСИЛАННЯ ЦЫГАН

Язык вражды
2006

нінградської області.

Насильне виселення ромів і зруйнування їхніх будинків, вчинене владою. Мало того, що внаслідок цих дій чотири ромські сім'ї з жінками і дітьми залишилися бездомними, їхня ситуація

ускладнилася ще й особливо суворими погодними умовами у Калінінградській області. За повідомленням, перед знесенням ромських будинків і після цього місцева телевізійна програма „Каскад“ повторювала, що ромів, які жили у селищі Дорожньому, є „наркаторговці“ і „злочинці“. ЗМІ відіграли активну роль і у антиромських погромах на початку і в середині 80-х років у центральній і південно-східній Європі, саме таким чином, як це тепер відбувається в Росії і в Україні. Не є секретом, що ромських національних ЗМІ у Європі, які б могли надавати правдиву інформацію про себе, а не ту, яку надають державні ЗМІ „про ромів“, мало. Цьому питанню присвячена стаття Стефанії Кулаєвої „Современные журналисты о цыганах – неосознанный расизм?“ та інші.

Основні лейтмотиви цих матеріалів – любощання ЗМІ для виваженого підходу до ромів і публікація статей, які не несуть вираженого антиромського характеру. З іншого боку, – робота самих ромів зі ЗМІ: журналісти працюють безпосередньо з ро-

мами, ромськими журналістами, радяться, коли пишуть статті у газети або створюють передачі для радіо і телебачення. Звідси випливає найбільша проблема – кадрова. Підготовка власних журналістів, які володіють навичками роботи у ЗМІ, а також знають ромську мову. Проте, на жаль, ця проблема і досі не вирішена.

У кварталнику подаються приклади визначень „мови ворожнечі“, а також рекомендації Інституту регіональної преси для журналістів стосовно толерантності ЗМІ та ролі журналіста особисто. Велику допомогу для ромських організацій (а цей журнал, у першу чергу, розрахований саме на них) становлять приклади розгляду встановленого законом порядку подання позовних заяв у суд зі захисту честі й гідності, а також компенсації моральної шкоди у тому випадку, коли права ромів порушені.

Крім того, тут подаються листи-турботи з боку ERRС з приводу антиромських репортажів у російських засобах масової інформації.

Правозахисний центр
«Романі Я»

У нової організації багато справ

Наша організація Комітернівського району Одеської області — «Комітернівський рома» почала працювати лише минулого року. Та за цей час ми встигли чимало в чому допомогти нашим ромам. А проблем у них дуже багато і їх потрібно вирішувати чим скорше. У кожній родині своє то негражд із газом, то зі світлом, то з водою, то з документами, то з навчанням дітей. Наша організація в міру можливості допомагає

позбутися проблем. До нас звертаються роми різного віку — ми кожного вислуховуємо, а потім вирішуємо, як можна допомогти в тій чи іншій ситуації. Часто співпрацюємо з офіційними організаціями, звертаємося до керівників села й району, і вони нам ніколи не відмовляють. Користуючись нагодою хочу подякувати голові нашої сільради с.Корсунці Миколі Петровичу Майдебурі за допомогу ромам. На території нашої сільради мешкає 35 сімей ромської національності, і нікому він ще не відмовив, навіть у вихідні дні допомагає розібратися з тими чи іншими проблемами. Низький уклін

цій людині! Від імені усієї нашої організації «Комітернівський рома» дякуюмо і голові районної адміністрації за надану допомогу у вирішенні багатьох питань. Усі наші роми дуже вдячні також голові правозахисного центру «Чачпе» Аладару Євгеновичу Адаму, який, не зважаючи на власний час, підтримує нашу організацію і допомагає у розв'язанні складних проблем. Більше б таких керівників, як він!

Микола Долоков, голова громадської ромської організації «Комітернівський рома», Одеська область

ВІДГУК НА ПУБЛІКАЦІЮ

„Україна — моя батьківщина, а Індія — то любов моя!“

В Україні, як бачимо, не зникає дискримінація, зневага, ворожий погляд на мій народ, насамперед — з боку чиновників деяких органів влади на місцях. Про це свідчать неодноразові публікації моїх колег в газеті „Романі Яг“ Серце стислося, коли читав публікацію свого колеги ромського письменника Володимира Бамбула „Роздуми після мілцейського обшукну“ („Романі Яг“ від 30 серпня, №9). Як пише Володимир Бамбула (цитую): „Ах, рома, рома! Може, було б краще нам у цей світ не приходити... Якщо у нації немає батьківщини — то це сирітська нація.“

Погодись, дорогий читачу, В Бамбула цилковито має рацію. Ганебно, вороже ставлення влади, чиновників, і місця до рома підтверджує репортаж по УТ-1, показаний 5 травня цього року, в телепередачі „Ваш вихід“ Телеглядач у сюжеті побачили страхливе життя бідної, хворої ромки, яка з дитиною залишилася без даху над головою. Зі сльозами на очах благає вона чиновників не дати їй з дітками померти на вулиці...

Ми живемо у незалежній багатонаціональній державі. Але чи всі національні меншини в Україні почувалися захищеними й рівноправними перед законом і Конституцією цієї держави? Мені здається, що саме роми є найнезахищеними, зайемими в нашій

країні. Чиновники й міліція принижують нецензурними висловами гідність людини, піддають тортурам, виселяють з будинків, навіть живцем палять у будівлях.

Цілко поділяю думку депутата Верховної Ради Геннадія Йосиповича Удовенка, який сказав у телепередачі „Ваш вихід“: „Сором Т ганьба нашої держави, потрібно повернутися до ромського народу обличчям.“

Пригадую своє редакційне відрядження на Миколаївщину, де один із моїх співрозмовників (українець) сказав: „Наше суспільство ще дуже багато років не змінить свого ставлення до рома. Роми для нього, немов „циркані“ на арені... А чому ромський народ не навгажиться через індійське посольство повернутися на Батьківщину своїх предків?“

Так, можливо, мій співрозмовник мав рацію. Як наголосив у телепередачі „Ваш вихід“ шанований всім ромським народом Ігор Крикунов „Цыганское искусство — это гордость Украины!“ Та чому у мене закрдається сумнів щодо гордості для України... бо, як бачимо, чи не в кожній області, районі, селі до рома упереджене, вороже ставлення.

Щодо Індії, то буду щирим і відвертим із вами, дорогий читачу. Мені як журналістові доводилося брати інтерв'ю у індійців, які свого часу навчалися у вузах Кіровоградщини. Під час нашого

спілкування говорили і про ромський народ, згадували й про те, що роми — вихідці з Індії...

Зокрема, пан Вівек Сінг Сенгар, про якого наша газета вже писала, зауважив: „Мої батьки розповідали, що роми в Україні — то є наш народ...“

А пані Рекха Коул із Кашміра додала: „Мені прикро, що бачу ромів в Україні, які почувалися приниженими. Навть чула, як грубо їх називали, принижували лише за те, що жіночка-ромка пропонує ворожити на картах...“

Та й сама передача „Ваш вихід“ зі своїми репортажами є підтвердженням того, що, на превеликий жаль, в у нашій державі ще існує дискримінація, вороже ставлення, несприйняття ромського народу як частинки українського суспільства.

А, може, нарешті, сьогоднішній парламент, уряд і Президент згадають про ромський народ, який теж голосував на виборах за них, і повернуться до нього обличчям?

Може, вони заявлять усьому світові: „Ромський народ — це теж моя українська нація, моя українська держава, моє суспільство!“

А ромський народ, у свою чергу, підтвердить: „Україна — моя батьківщина, а Індія — то любов моя!“

Леонід Савицький, власний кореспондент „Романі Яг“ у Кіровоградській області

ROM-PRÉS

В Україні збільшилася грошова маса

В Україні в серпні грошова маса збільшилася на 2,3% (з початку року — на 16,8%) до 226,6 млрд. грн. В той же час монетарна база в цьому ж місяці зменшилася на 0,4% (з початку року — на 1,1%) до 81,9 млрд. грн. Про це повідомили в Національному банку України.

500-гривневі банкноти з'являться 14 вересня

Міністерство юстиції України зареєструвало постанову правління Національного банку України про введення в обіг банкноти номіналом 500 гривень (рег. №1024/12898 від 4 вересня).

„Чорний батько“

Під такою назвою 6 вересня у м.Каунас (Литва) відбулася презентація фотовиставки творів американського фотографа Чада Еванса Віата. Цей фотомайстер добре відомий у світі. У 2000 році в Празі його книга „101 артист Чеської Республіки“ була визнана однією з кращих і отримала високу нагороду.

На виставці представлено 87 портретів ромів, яких Чад Віат сфотографував, подорожуючи Європою.

З 12 жовтня ця виставка експонуватиметься у м.Вільнюс (Литва).

Етнічні роми та їх знищення

У кінці серпня в Бухаресті (Румунія) Національний інститут з вивчення проблем знищення ромів у роки Другої світової війни організував семінар з історії етнічних ромів у контексті їх винищення в роки війни у Румунії. На семінарі пройшли дебати й робота у групах, під час яких цей важкий період у житті ромів був висвітлений на документальних матеріалах. Серед тем, які обговорювалися, були такі: „Вплив расистських стереотипів на сучасну історію“, „Усна історія про війну“, „Товариства ромів Румунії“.

На семінарі розповсюджені нові документи з архіву Міністерства внутрішніх справ й секретних служб.

Під час семінару демонструвалися фотографії ромів, надані єврейським центром Голокосту. Семінар закінчився показом кінофільму „Прихований біль“ Мішеля Косо — про історію ромів, висланих у табори Трансїї в роки Другої світової війни.

Через корову розбилася „маршрутка“

Нещодавно маршрутна таксі сполученням Львів — Трускавець поблизу села Солонка на Львівщині потрапило у дорожньо-транспортну пригоду. Як повідомили у прес-центрі Головного управління МНС України, причиною ДТП стала коро-ва.

В Україні починається епідемія „сухого закону“

Влада Вінниці в День міста, яке відзначається 16-17 вересня, заборонила продаж алкогольних напоїв у Центральному міському парку культури і відпочинку імені Горького. Про це повідомив мер Вінниці Володимир Гройсман.

Оголошений тендер на реконструкцію Андрийського узвозу

Відділ капітального будівництва і реконструкції Подільської районної державної адміністрації (м.Київ) оголосив тендер на проект реконструкції Андрийського узвозу. Про це говориться в повідомленні адміністрації.

На Кіровоградщині вилучено 24 кг марихуани

Працівники відділу боротьби з незаконним обігом наркотиків Управління МВДУ в Кіровоградській області затримали торговця наркотиками, у якого вилучили майже 24 кг марихуани. Про це повідомили в Центрі громадських зв'язків обласного УМВС.

ПРАВЗАХИСТ

Написання клопотання — легкий і недорогий спосіб продемонструвати вашу підтримку, водночас інформуючи людей про проблеми з правами людини. Під час збору підписів, переконуйтеся, що так званий лист проведення кампанії від рукою. Лист має бути адресований відповідним чином і написаний на фирмовому бланку вашої організації. У такому ж точному вигляді він буде надісланий після того, як підписи

Клопотання на підтримку

будуть зібрані. Також корисно мати з собою брошури й доповіді для того, щоб розповсюдити їх між тими, хто бажає мати більше інформації з проблеми, якою ви наразі займаєтеся.

Любовання

Кожного разу, коли це можливо, постарайтеся зустрітися з лідерами й політичними діячами, які можуть посприяти у вирішенні проблеми, що вас цікавить. Уряди мають достатню влади для того, щоб ініціювати та провести якісь зміни в державній політиці та законодавстві. Якщо неможливо зустрітися безпосередньо з необхідним політиком, зустріньтесь з ключовими членами їхньої партії. Дізнайтеся, як працює система, — формально, і, так би мовити, „негласно“. Налагоджен-

ня відносин з політичними лідерами додасть авторитету вашій організації та вашій справі.

Перед зустріччю переконайтеся, що вами зроблена вся підготовча, „домашня“ робота. Дізнайтеся стільки, скільки зможете, про людину, до якої маєте намір звернутися: яку вона займає позицію стосовно вашої проблеми? Чи знаєте ви про те, що колинебудь вона виявляла співчуття до вашої справи? Важливо показати, чому проблема, яку ви висвітлюєте, важлива для уряду.

Будьте повністю підготовлені та зосереджені для того, щоб спитати те, що ви хочете, висловити ваші сподівання чітко та ясно і надітайте також письмово інформацію, щоб людина, з якою ви зустрілися, могла взяти з собою вашу довідку.

Кожного разу, коли це можливо, вказуйте на певні кроки, які можуть бути зроблені урядом, щоб викликати позитивні пере-міни.

У своїх листах використовуйте інформацію (особливо перевірені факти та статистику), яку ви збрали під час своїх досліджень і документування прав людини, так само, як і особисті заіти. Зв'яжіть проблеми з міжнародними стандартами прав людини. Будьте професійними, організовані, переконливі; запропонуйте свої рекомендації.

Завжди завершуйте листи словами подяки, повторюючи всі узгодження, досягнуті під час вашої особистої зустрічі.

Освітні форуми й семінари

Робота, яка стосується прав

людини, може мати різноманітні форми. Та всі вони повинні надавати якомога більше можливостей для навчання, передачі інформації, обговорення, створення відповідної мережі.

Найважливішим фактором у всьому цьому є, звичайно, аудиторія.

Освітні форуми можна проводити з метою досягти широкій аудиторії, залучення інших активістів, а також політичних діячів, поліції, адвокатів, суддів та інших спеціалістів.

Мета подібних семінарів — створення розуміння проблеми, а також навчання широкого кола людей з питань щодо захисту прав людини, загальному розвитку їхньої свідомості.

НАШІ ГОСТІ

Про „Романі Яг” знатимуть у Карлівському університеті

■ У редакцію газети „Романі Яг” завітали несподівані й неординарні гості. Шеф-редактор попередив телефоном, що подружжя Збинець Андрій і Катерина Андрюша з Праги хочуть познайомитися з працівниками і роботою правозахисного центру „Романі Яг”, випуском однойменної газети і взагалі з їх керівником Аладаром Адамом. Ця зустріч відбулася, і під час дружньої розмови наша кореспондентка поставила їм кілька запитань.

— З якою метою ви приїхали в Ужгород? — запитують Збинець Андрюша.

— Ми як викладачі Карлівського університету у м.Празі й одночасно в університеті м.Пардубице зі студентами у своїх справах їздили у Молдову. На зворотному шляху вирішили зупинитися в Ужгороді. Річ у тім, що 10 років тому ми були вже в обласному центрі Закарпаття й знайомилися з роботою щойно створеного товариства „Романі Яг”, газета тоді ще не виходила. Ми спілкувалися з Аладаром Євгеновичем ромською мовою, бо цю мову, хоч я і не ром, вивчив і спілкуюся з ромами різних країн. Маючи таку нагоду, ми не могли оминати Ужгород і не зустрілися з керівником ромського товариства, яке на той час тільки ставало на ноги. Хотіли почерпнути для себе як викладачі щось нове і ближче познайомитися з життям і культурою сучасних жителів це нам удалося, дякуючи керівнику вашого товариства.

— Розкажіть коротко про себе, пане Збинець.

— Народився я у Празі в 1955 році у чеській сім'ї. З дитинства мене цікавила культура, побут і звичай ромів: я з ними часто грався, спілкувався і ще тоді вирішив вивчити їхню мову. Це спочатку було для мене як хобі. Отримавши середню освіту, почав ближче знайомитися з ромською прома-

дою. До 20 років часто їздив у ромські табори різних держав, працював на тих підприємствах, де трудилися роми. Дали поступив на курси ромської мови в Празі, які вела Мілена Губшманова, а закріплював знання у таборах, спілкуючись з ромським населенням. Воно радо мене приймало. Я там вивчав пісні, казки, легенди, прислів'я і взагалі історію, культуру і побут ромів. Від усього цього мав велике задоволення.

Відчувши, що вже володію мовою, вирішив у 1993 році поступити у Празький університет імені Карла IV, який був заснований цим імператором ще в 1348 році. Це перший слов'янський університет, один із найдавніших у Центральній Європі. Будучи студентом, паралельно і викладав у цьому вузі. А під час канікул їздив у табори Болгарії, Македонії, Румунії, Угорщини, колишньої Югославії тощо. У цих країнах існували інші діалекти. Я старався їх записати і вивчити. Це мені вдавалося. Крім ромської мови, в університеті вивчав ще й індійську. Аналізував і порівнював їхню вимову і слова, знаходив спільні корені. Став одним із організаторів науково-популярного журналу ромською мовою „Романо джанбен”, а пізніше „Романо гендалос”, який нині вже не виходить. У ньому висвітлювалися всі події, які відбувалися у Чехії.

А на чеському радіо один раз на тиждень з ромським поетом Емілом Ціном вели 30-хвилинні передачі ромською мовою. Вся ця діяльність у 90-х роках дала мені можливість викладати ромську мову в школах, на курсах і бути перекладачем на різних зустрічах і міжнародних форумах.

Останнім часом викладаю до всього ще й ромську мову і культуру в університеті м.Пардубице на кафедрі соціальної антропології.

— А ваша дружина працює разом з вами?

— Нехай вона сама розкаже про себе.

— Пані Катерино, чим ви займаєтеся і чи знаєте ромську мову?

— Звичайно. Я її вивчила недавно, близько 6 років тому. Я теж спілкувалася з ромськими дітьми,

будучи ще школяркою. Мені подобалися їхні пісні і звичай. Коли я вийшла замуж, то почала більше цікавитися культурою ромів, бо це дуже цікавило мого чоловіка. Почала ходити на курси, які вела Маша Борковцева. Сама я нерома, народилася в 1969 році у Пардубице, в сім'ї бухгалтерів-економістів. Моя сестра Яна працює, як і батьки, бухгалтером, а її хобі — живопис. Я захопилася, як і чоловік, ромською мовою, а особливо їхньою музикою і піснями. Після закінчення гімназії, поступила у Пардубицький педагогічний інститут і отримала диплом за спеціальністю: історія і музика. Вже 13 років викладаю ці предмети в одній з празьких гімназій. Крім того, ще є викладачем Євандельської академії, в рамках однієї з програм якої дорослі роми можуть отримати атестат зрілості. Мене дуже цікавить культура, музика, пісні ромів України, Закарпаття. Жаль, що ми раніше не донесли, що в Києві у ці дні проходить фестиваль „Амала-2006”.

— Яке враження у вас залишилося після візиту в Ужгород, у наше товариство „Романі Яг”?

— За десять років місто дуже змінилося, реконструювало, перебудовувалося і погарнструється, люди одягнені краще. Під час зустрічей роми нас розуміли, всі знають вашу організацію і керівника Аладара Адама, вказали нам адресу, де вас знайти. Ми також прекрасно розуміли мову ужгородського рома. Ваша організація сильна: хороше приміщення, сучасна комп'ютерна техніка, зданий керівник і приємна людина ваш шеф-редактор. Із задоволенням познайомилися з експонатами вашого музею, газетою „Романі Яг”, а також з журналом „Кгаморо”, ромсько-українським розмовником, „Абеткою”. Діяльність правозахисного центру „Романі Яг” дуже вразила нас. Періодично, книги, які ви подарували, ми будемо пропитувати у Карлівському університеті в Празі. Бажаємо вам міцного здоров'я, натхнення, успіхів у роботі, а ваша діяльність нехай квітне буйним цвітом.

Валентина Ткаченко

РОМ-ПРЕС

Віктор Ющенко зустрінеться з лідерами політсил

Президент України Віктор Ющенко планує протягом вересня провести зустрічі з лідерами і представниками найбільших політичних сил, представлених у Верховній Раді. Про це повідомляє прес-служба глави держави.

Під час цих зустрічей обговорюватиметься виконання Універсалу національної єдності, необхідність законодавчого закріплення деяких його положень, важливість посилення роботи над адаптацією українського законодавства до європейських норм і стандартів.

Стосовно зустрічі Віктора Ющенка з представниками фракції „Наша Україна”, то, за даними прес-служби Президента, головною її темою було обговорення законодавчих ініціатив, спрямованих на закріплен-

ня певних положень Універсалу національної єдності й підтримки реалізації пунктів цього документа.

Віктор Ющенко відзначив, що він як глава держави вестиме постійний діалог з політичними силами, які представляють як парламентську коаліцію, так і опозицію. Президент переконаний, що всі парламентські фракції і позапарламентські політичні сили, які займають державницьку позицію, повинні долучитися до реалізації положень Універсалу, оскільки цей документ працює на національні інтереси України.

Також під час зустрічі йшлося про необхідність посилення співпраці між інститутами влади, що працюватиме на розвиток держави.

Право Кабміну на зміни бюджету узаконять?

Міністерство фінансів пропонує узаконити виняткове право Кабінету Міністрів України вносити до парламенту проекти законів про внесення змін до державного бюджету.

Про це говориться в розглянутому на засіданні уряду проекті Закону „Про Кабінет Міністрів України”.

„Виключно Кабінет Міністрів України забезпечує подання до Верховної Ради України проектів законів про внесення змін до закону про державний бюджет України”, — написано в пункті 2 статті 30 проекту Закону, яка присвячена здійсненню права законодавчої ініціативи урядом.

Цією статтею також передбачається, що представляти проект Закону, поданий урядом, у Верховній Раді має за дорученням прем'єра один із членів уряду. Як виняток, проект Закону може представляти заступник міністра або керівник центрального органу виконавчої влади, який не входить до скла-

ду Кабміну, передає УНІАН.

Статтею 31 проекту Закону також передбачається, що уряд має право за власною ініціативою або за поданням парламенту робити висновки щодо повноти економічного обґрунтування і фінансового забезпечення проектів законів Кабінету Міністрів. Міністри планують також надати право проведення експертних заходів, внесених на розгляд парламенту іншими суб'єктами законодавчої ініціативи.

„Висновки Кабінету Міністрів України щодо таких проектів законів підлягають обов'язковому розгляду Верховною Радою України. У разі негативного висновку Кабінету Міністрів України щодо впливу проекту закону на прибуткову і/чи витратну частину бюджету, він не включається до порядку денного пленарного засідання Верховної Ради України”, — пропонується статтею 31 проекту Закону „Про Кабінет Міністрів України”.

Юлія Тимошенко хоче змінити закон про статус нарпена

Народні депутати України Юлія Тимошенко і Олександр Турчинов (фракція БЮТ) внесли на розгляд парламенту проект Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про статус народного депутата України” (про дострокове припинення повноважень народного депутата при не вхожденні або виході зі складу депутатської фракції).

Проект Закону передбачає обов'язковий вступ і постійне перебування народного депутата у складі фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчим списком якої (якого) він був обраний. Недотримання цієї вимоги є підставою для дострокового припинення повноважень народного депутата, пешереже УНІАН.

У такому разі повноваження народного депутата припиняються достроково, а реєстрація його народним депутатом вважається відмінною з дня прийняття відповідного рішення найвищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списками якої (якого) він був обраний. Тобто, у такому разі для дострокового припинення повноважень народного депутата і відміни його реєстрації не треба рішення Верховної Ради України, рішення суду і тому подібне.

Для сілських і селищних рад депутатів в які обираються за мажоритарною системою, збережений попередній порядок формування депутатської фракції, і, відповідно, на них не розповсюджуються такі вимоги.

Віктор Янукович не відстає Росії газотранспортну систему

Українська газотранспортна система залишиться в руках українців, а про передачу її Росії не може бути і

мови. Про це заявив прем'єр-міністр України Віктор Янукович в інтерв'ю польським журналістам.

РОМ-ПРЕС

Епідемія гепатиту

Понад 120 людей, більшість з яких діти, захворіли на гепатит в окрузі Столінново, неподалік міста Пловдив (Болгарія), в першу чергу, хлопчики. Через те, що жителі цього району дуже бідні і тут погано з дотриманням гігієнічних вимог, медики були змушені провести дезінфекцію в будинках. Інфекціоністи зауважили, що епідеміологічна обстановка у другій половині серпня завжди загострюється.

В іншому болгарському місті на заході країни — Цборе теж почалися раптові спалахи цієї хвороби. Під час виявлення джерел хвороби з'ясувалося, що її причиною була питна вода, до якої потрапили фекалії хворих домашніх тварин.

З ЮВІЛЕСІМ!

Почав свою трудову діяльність у цивільній авіації пілотом літака АН-2. З 1986 року — технік служби зв'язку. Степан Дебеляк — грамотний спеціаліст, дисциплінований працівник з почуттям великої відповідальності, він постійно підвищує свою професійну майстерність. Всі поважають цю непересну людину.

Ювіляра, про якого наша газета неодноразово писала, привітала Генеральна дирекція підприємства ГКПМА „Київ” (Жуляни). Ветеран праці оголошено подяку.

29 серпня ц.р. Степану Петровичу Дебеляку, техніку служби зв'язку Державного комуніального підприємства Міжнародний аеропорт „Київ” (Жуляни), виповнилося 70 років.

На цьому підприємстві Степан Петрович працює з 1960 року.

Між двома світовими війнами

Англа дуй лумакере марібнаса

(Продовження.
Початок у „Романі Яг“, № 2)

Конфлікти з чужинцями

Можливість мирного співіснування між кочовими ромами і місцевими жителями, безсумнівно, була. У цьому читачі попередніх статей уже переконалися. Та люди є люди. То роми, то корінні європейці порушували той тендітний баланс, який був вигідний обом сторонам. Іноді за табором була дрібна провина, наприклад, дівчинка вкрала у священика в'язку свічок, щоб освітлювати ночами фургон. (До речі, в результаті батько дівчинки, що завинила, якому було соромно перед ромами, якийсь час кочував окремо). Іноді, навпаки, ніякої провини за кочівниками не було. Припустимо, десь неподалік від табірної стоянки сталася випадкова пожежа. Після цього лиха селяни поспішали обвинуватити в підпалі кочове плем'я. У таких випадках треба було терміново зніматися з місця і їхати, щоб не стати цапами-вдубувальцями.

Табірна молодь ходила на танці в селища, як траплялося на їхньому шляху. Місцевим двачтам було цікаво потанцювати з ромами, тому що це вносило в їхнє життя присмуну і, якоюсь мірою, романтичну розмаїтість. На жаль, ревностю з боку фермерських синів часом призводило до бійок, особливо якщо на боці селян була значна кількісна перевага.

“Чорна міфологія”, створена навколо ромів кілька сторч тому, постійно нагадувала про себе. Іноді табору досить було просто з'явитися в якійсь особливо упередженій місцевості — і тліюча

підозрілість починала прориватися вогниками конфліктів.

Незабаром бельгійський хлопчик Ян Йорс помітив, що відчуває себе частиною кочового співтовариства. Усвідомив він це в той момент, коли в нього раптом вирвалася фраза: “Ми, роми...”. Тепер його глибоко ранили — особисто ранили — злісні погляди фермерів убк фургонів, які мимо проїжджали. Його драгувало, що селянки поспішно зривають із мотузок білизну, яка сохне. Він знав, як мало спільного між чутками про вчнних блукачів та їхнім повсякденним життям.

— Якби роми дійсно робили всі ті крадіжки, що їм приписують, то наші кибитки взагалі не змогли б рушити з місця. Знедобилися б причепи для краденого добра, — саркастично посміхався Йорс.

Звичайно, ловари користувалися так званним “правом дороги”. Хлопчиська-бельгійця перш за все попередили, що гіршіно брати без потреби більше, ніж потрібно для вгамування голоду. Крадіжка ради наживи (навіть якщо вона відбувалася на шкоду вороже налаштованим чужинцям) засуджувалася в таборі. Зате випас коней на краю чужого поля взагалі не був в очах ромів злочинним, оскільки “трава росте сама”. Так само й збір хмизу для багаття видавався їм цілком законною справою.

— Його в лісі багато, а не вивезеш — усе одно згниє.

Варто було юному бельгійцю перейти на цю психологію, як світ гадже, до якого він сам ще недавно належав, вразив його своєю жорстокістю. Часом дрібне порушення закону з боку однієї-єдиної ромики призводило до погрому всього табору. Ян ди-

вувався невідповідно брутальній реакції обивателів. У його спогадах описана така конфліктна ситуація.

Одного разу, надвечір спекотного дня на стоянці з'явилася поліція — а з нею юрба селян, озброєних вилами й щпами. У деяких навіть були мисливські рушниці. Вони розігнали собак, які гавкали. Перелякани діти відчайдушно заплакали. Ромські чоловіки стояли біля коней з виглядом втомленої покірності. Старші жінки приготувалися до сутички. Рупа вперлася в бік кулаком, тримаючи за ручку кішчик з окропом. Не було сумнівів, що вона хлопне на кожного, хто до неї наблизиться. Жінки присіли біля багать, бурмочучи прокляння по-ромськи.

При потуранні поліцейських селяни розпоролі перини, під якими спали діти, проткнули вузли з жіночими одягами і купи кінських збруй; вони перекидали казанки з їжею, яка готувалася, і чебра, повні води. Ромські дівчачька волали й кусалися, тому що їх непристойно обшарювали з голови до п'ят. Обшук затягся аж до самої ночі. П'ятому прорізало світло ліхтарів. Селянська лайка лунала все голосніше, видаючи розчарування від несправдженних надій. Ажде ніяких крадених речей на стоянці не знайшлося.

Ян Йорс відчув болісне безсилля, дивлячись на мстиву юрбу. “Нічого пршого я ще не відчував”, — зізнається він у своїх мемуарах. Але пручатися було марно й небезпечно. Жандарми заарештували одну з ромок і повели її до села в наручниках. Очі жінки осліпли, і вона йшла з покірним виглядом. Селяни схвилювано обговорювали те, як успішні трутні наживаються на їхньому добрі.

Поліцейські без потреби підтохували скоплену ромку в спину. Вони поводилися з нею так само бездушно, як вантажники перекидають мішок із зерном.

Тоті ночі вогні стелилися низько. Роми, які збилися до купи, були сумні, проте намагалися говорити про набіг як про щось неминуче. Діточки заарештованої жінки плакали всередині свого темного фургона. Її чоловік говорив з Палікою і Чукуркою про те, що треба робити з ранку. Місцева поліція не стане довго тримати її під замком у селі, і, напевно, відправить у районну в'язницю. Там вона буде чекати суду. Треба їхати просто туди з дітьми і фургоном. Паліка обцяв подзвонити адвокату, що береться за “ромські справи”. Чоловіки проговорили до світанку. Досвідченіші розповідали все, що знали, про місцеві закони.

Йорс лише, що той ночі заснув, не роздягнувшись. Його мучила думка про варварство і жорстокість гадже, до яких він належав за народженням й вихованням. І ще він не міг побитися гіркого осадку після того,

як жертви не стали давати відсіч своїм мучителям. Подібний максималізм зрозумілий. Янові тоді не було ще й тринадцяти років.

Двома або трьома днями пізніше хлопчиська довідався, що Пешу, дружину Шандора, взяли за обвинуваченням у крадіжці курчат. Вона сидить у міській в'язниці. Але є і добрі новини. Знайомий адвокат візьметься за цю справу. Якщо все складеться нормально, то ромка Пеша повернеться в табір ще до першого снігу.

Ромські хлопчиська хотіли заспокоїти Яна. Їм хотілося, щоб він перестав мучити себе даремно:

— Що ти так переживаєш? Ажде це не твою матір схопили. Хіба не так?

Але конфлікт із селянами вразив хлопчиська до глибини душі. Маленький бельгійськ поцікавився, чи не станеться подібне лихо з родиною його названого батька?

— Паліка не любить курятину, — заспокоїли його діти. — Ну і потім, кому потрібні такі наслідки? Було б через що зв'язуватися...

РОМ-ПРЕС

Віктор Ющенко вігвігав Азербайджан

Президент України Віктор Ющенко відвідав з офіційним дводенним візитом Азербайджан.

У Баку відбулася зустріч В.Ющенка з президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим. Також Президент України відвідав парламент Азербайджану і зустрівся з членами уряду, повідомляє прес-служба українського глави держави.

Серед тем, які обговорювалися під час візиту, зокрема, питання співпраці в торговельно-економічній сфері і проекти у сфері енергетичної безпеки.

Президент України переконаний, що важливим напрямом двосторонньої співпраці двох країн є створення нового маршруту транспортування каспійської нафти у напрямку Баку-Одеса-Броди-Плоцьк, передає “Інтерфакс-Україна” з посиланням на прес-службу.

ної адміністрації, текст якого розміщено на офіційному сайті КМДА.

Це пов'язано з проведенням на Майдані Незалежності концерту-марафону з нагоди 10-річчя загальнонаціонального телевізійного каналу “Інтер”.

Згідно з документом, рух транспорту буде частково перекрито на Хрещатику цього дня з 9.00 до 12.00 і повністю заборонений на Майдані Незалежності під час проведення концерту з 16.00 до 22.00.

Відповідно до ухваленого рішення, КП “Київський метрополітен”, КП “Київтрансгаз”, Комуніальна служба перевезень повинні після закінчення культурно-мистецького заходу забезпечити збільшення кількості рухомого складу відповідно до пасажиропотоку.

Армія України буде скорочена

Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони рекомендує парламенту прийняти в цьому проєкті закону про чисельність Збройних сил України на 2007-2011 роки, внесені Президентом,

повідомляє прес-служба парламенту.

Законопроект передбачається, що до кінця 2011 року чисельність армії має становити 143 тис. осіб, у тому числі 116 тис. військовослужбовців.

Згідно з документом, до кінця 2007 р. чисельність армії скорочується до 200 тис. осіб, у тому числі 152 тис. військовослужбовців, до кінця 2008 р. — до 183 тис., у тому числі 143 тис. військовослужбовців; до кінця 2009 р. — до 165 тис. осіб, у тому числі 131 тис. військовослужбовців, до кінця 2010 р. — 147 тис., у тому числі 120 тис. військовослужбовців; до кінця 2011 р. — 143 тис. осіб, у тому числі 116 тис. військовослужбовців, передає “Інтерфакс-Україна”.

На реалізацію законопроекту необхідно 6 млрд. 112,7 млн. грн.

Підкомітет з питань законодавчого забезпечення діяльності Збройних сил запропонував відправити проєкт на доробку. Це рішення підтримала більшість членів комітету.

Голова комітету Анатолій Кінах запропонував підтримати законопроект, враховуючи зауваження, про можливість вне-

сення змін у параметри скорочення чисельності армії, виходячи з завдань, визначених Державною програмою розвитку Збройних сил України на 2006-2011 роки.

Члени комітету більшістю голосів підтримали пропозицію А.Кінаха.

Українські прикордонники створили громадську організацію

Перша в Україні громадська організація прикордонників — Сумський міський Союз прикордонників — зареєстрована в Сумах. Очолює її підполковник запасу Анатолій Ігнатенко.

Як повідомив сам Ігнатенко, головною метою союзу — захист соціальних прав членів організації, в першу чергу — ветеранів та інвалідів, передає УНІАН.

За його словами, не забуватимуть члени організації і про майбутні захисничі кордонів, з якими проведитиметься військово-патріотична робота. Членами Союзу можуть стати всі бажаючі, віком від 14 років.

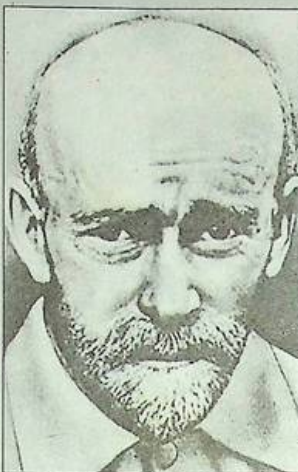
ДО РІЧНИЦІ ЗАГИБЕЛІ

Трагічний марш Януша Корчака

*Хоч ми димом розтанем у пеклі пекельнім,
Хоч тіла перетворяться в гарячу лаву,
Та – дощем, та – травою, та – вітром, золюю
Ми вертаєм, вертаєм, вертаєм
В Варшаву!*

Це – строфа з поеми „Каддиш” відомого російського поета Олександра Галича (в перекладі). Промовляють ці слова діти, спалені в печі крематорію, які загинули разом із директором „Будинку сиріт” у Варшаві Янушем Корчаком.

5 серпня 1942 року, вишикувавшись по чотирі в ряд, з розгорнутим зеленим прапором надії, на якому був вишитий золотою ниткою чотирилітній конюшини, діти-сироти з варшавського гетто пройшли трагічним маршем свій останній шлях. Вони прямували до товарних вагонів, які через кілька днів привезли їх у концтабір Трєблінка. Разом зі своїми вихованцями відомий письменник, педагог, лікар Януш Корчак ступив у газову камеру, хоча йому кілька разів пропонували залишити дітей.

„виховання” може стати лише нікчемна посередність”, – пише він.

Як педагог у дитячому будинку він створив невеличку державу – „Малий пшегленд”, де працювала перша в світі газета, яка робилася самими дітьми і захищала їхні інтереси.

У Януса Корчака не було своєї сім'ї. Себе він видав чужим і неблагополучним дітям, на шкоду своєму величезному літературному таланту.

Коли Гітлер окупував Польщу, Януш Корчак залишився зі своїми вихованцями. В 1940 році його заарештували, і він кілька місяців просидів у тюрмі „Павак”, звідки його вивели колишні вихованці. У всесвітньо відомого письменника з'являється можливість вийти з окупованої фашистами Польщі, але він повертається в свій „Будинок сиріт”, який тоді вже був на території Варшавського гетто.

Сором'язливий, невисокого зросту, „старий доктор” з дитячими блакитними очима мав титанічну волю. Сколихнувши світ своїми останніми днями, він отримав безумовне право називатися неперевершеним педагогом за всю історію людства.

По дорозі до смерті Корчак тримав на руках двох найменших дітей і розповідав казку малютам, які нічого не підозрювали, разом із якими він потім перетворився на попіл.

На місці загибелі Януша Корчака в Трєблінці стоїть великий камінь. На ньому короткий напис: „Януш Корчак і діти”.

У 1978 році виповнилося 100 років з дня народження видатного польського діяча, і ЮНЕСКО оголосила цей рік „Роком Януша Корчака”. Цю подію відзначили як свято вічного дитинства по всій землі – як діти, так і дорослі.

А 5 серпня 2006 року виповнилося 64 роки з дня загибелі Януша Корчака. Вклонімося ж його світлій пам'яті.

Євгенія Навроцька

ROM-ПРЕС

У США вантажівка врізалася в ресторан

В американському штаті Арканзас вантажівка врізалася в ресторан, загинули дві людини, п'ять отримали поранення, повідомляє агентство Асошіейтед Прес. За даними поліції, водій вантажівки, перебував у стані наркотичної інтоксикації.

Румунія готова вступити до ЕС

Румунія виконала всі вимоги, які пред'являються їй з боку Європейського Союзу для вступу до цієї організації. З такою заявою виступив прем'єр-міністр країни Калін Тарчану, повідомляють французькі ЗМІ.

„Велика вісінка” збереться в Німеччині

Саміт „вісмики” пройде в 2007 році поблизу німецького міста Ростока, повідомив журналістам у Москві представник Медіа Олександр Смирнов. Німецька сторона почала підготовку до саміту.

Фідель Кастро схуд на 19 кілограмів

Кубинський лідер Фідель Кастро, який проходить післяопераційну реабілітацію, знався, що за місяць хвороби схуд майже на 19 кілограмів. Про це повідомляє видання „Granma”, яке публікує послання Ф.Кастро до кубинського народу.

У Данії затримані можливі терористи

У Данії за підозрою у підготовці терактів затримано дев'ятеро людей, повідомили представники датських силових служб. Усім затриманим менше 30 років, їх імена не розголошуються, повідомляє французька газета „Le Monde”.

Януш Корчак народився 22 липня 1878 року в Варшаві, в родині відомого юриста.

Після закінчення гімназії вступає на медичний факультет Варшавського університету, навчання в якому завершує напередодні російсько-японської війни. Починає працювати лікарем-педіатром в одній з дитячих лікарень Варшави. Багато років по тому він напише: „Лікарня показала мені, як гідно, зріло й мудро вміє помирати дитина”. Як лікар працював у військових госпітальях у цій та Першій світовій війнах, боровся за життя людей.

У 1905 р. виходить перша повість Януша Корчака „Дитя в'яльни”, яка принесла перший успіх і заслужену славу автору. Письменницька праця стає невід'ємною частиною Януша Корчака, водночас із роботою в дитячих клініках.

Щоденно, протягом 7 років, Корчак безупинно лікує не тільки тіла, а і душі дітей, робить все можливе і неможливе для того,

аби захистити малюків від самотності й відчаю, болі і нестерпного приниження. Хворих дітей Корчак сприймав як найобездоленіший і розп'ятий клас.

У 1911 році він засновує єврейський „Будинок сиріт”, яким керував, за винятком 1914-1918 рр., до кінця свого життя.

Янушу Корчаку ще не має й 30 років, а він уже талановито знаходить себе у трьох найважливіших людських іпостасях, безпосередньо звернених до дітей: лікаря, вчителя і клоуна. Як лікар – не лише як педіатр, а і як чудовий психолог, істинний цілитель душ. Педагогічний талант Корчака постійно підтверджується винахідливою та мудрою організацією дитячих таборів, де він ненав'язливо допомагає дітям будувати свою державу, в якій всі рівні. І, нарешті, найцікавіше проявляється його дар клоуна-режисера. Корчак стає незмінним вивідником і непомітним диригентом багатьох світлих ігор, у яких діти знаходять довгоочікуване самовираження і розкріпаються.

Судити про поспадання таких рідкісних якостей в одній людині можна по її книгах: „Школа життя” (1907-1908 рр.), „Як любити дитину” (1918 р.), „Банкрутство юного Джека” (1924 р.), „Коли я знову стану маленьким” (1925 р.), „Кайтись-чарівник” (1935 р.). Особливо місце серед усіх книг Корчака займає його диалог „Король Матиуш І” та „Король Матиуш на безлюдному острові” (1923 р.), яка принесла авторові світову славу і стала в один ряд із найкращими філософськими казками людства.

Корчак настійливо вимагає визнання рівноправності особистості дитини і права на індивідуальність. А якими актуальними і пророчими стали його слова про бездумний тиск суспільства на дитину!

„Держава вимагає від дітей офіційного патріотизму, церква – догматичної віри, школа – беззаперечно повторення сумнівних істин, егоїзм недалеких та безцеремонних батьків – безумовного підкорення. Результатом такого

Євангеліє від Іоанна Свєнто Бахтало Лав

Ионастар

Исусо тай Пилато

28. Камфатар ліджялдо Исусо да раехороу цар. Ся днзор, і воно на заджиле дз грєда, соб тэ на магрисорєлэ і соб тэ ха лєнди Патради.

29. Выджилэ лєндэ Пилато тай пхєндэ: „Пала со вуджиярєн

„Розмова Пилата з Исусом не могла залишитися тасмницею. Вона тривала при свідках – слугах і охороні. Хтось із них оповів подробиці, які дбайливо зберегло перше покоління християн.

Насамперед, прокуратор запитав:

– Чи ти Цар Юдейський?

– Чи від себе самого питаєш ти це, чи то інші тобі говорили про Мене? – у свою чергу, запитав Исус.

– Чи ж юдей я? – презирливо зауважив Пилат. – Твій народ та персовсященики мені Тебе видали. Що таке Ти вчинив?

– Моє Царство не від світу цього, – сказав Исус. – Якби з цього світу було Моє Царство, то служба Моя воювала б, щоб не виданий був юдеям. Та тепер Моє Царство не звідси.

Прокуратор з усього цього вловив лиш одне: підсудний справді претендує на якусь владу.

– Так Ти Цар? – побажав уточнити він.

– Сам ти кажеш, що Я Цар.

Це була звична на Сході форма ствердної відповіді”.

Олександр Мень, „Син людський”, Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ „Свєтло”, 1994, ст.165.

Кадэлэ Магушэ?”

30. Воно отпхєндэ лєсти: „Коли тэ на авєл Вов прахори, амэ на здагас бы Лэ тути”.

31. Пилавто пхєндэ лєнди: „Тумэ лєн Кадэлэ Манушэ тай сундисарєн Лэ пав имарэ Улхєнима”. Иудея пхєндэ лєсти:

„Амєнди ника нащи тэ здэ пэ марима”.

32. Мєх авєл вса пав Исусохоро лав, савєга Вов дьня тэ полэ, сар Вов мєрєлэ.

33. Тунчи Пилато упалэ заджилэ дэ цєр, акхарда Исусо тай пхєндэ Лєсти: „Ту Иудеєнгєро

Тхагарит?”

34. Исусо пхєнєл лєсти: „Еджинє пєстар дєдумєх када, чи авєжєр пхєндэ тути пала Ман?”

35. Пхєндэ Пилато: Чи мє Иудеи? Тирэ мануша тай англунэ рашая здыне Тут манди, со Ту стирдан?”

36. Исусо пхєнєл лєсти: „Муро тхагаримо на кала люмлятар; коли б тэ авєл Муро тхагаримо кала люмлятар, тунчи Мурэ бутярєн, марєнєспэ пала Ман, сою тэ на лєн Ман Иудея, нэ кана тхагаримо Муро на катарь”.

37. Пилато пхєнєл Лєсти: „Так со ту, Тхагарит? Исусо дєдумєл: „Ту пхєнєх, со Мэ – Тхагарит. Вєж колэ Мэ бьнємпэ тай авилєм дэ люмля, соб тэ долхєнэ пала чачима, дь екхэ, ко чачимєстар, тэ шунєл Мурэ гласо”.

38. Пилато пхєндэ Лєсти: „Со исин чачима?” И кала пхєндэ, упалэ выджилэ Иудеєндэ тай пхєндэ лєнди: „Мэ на дькхав дэ Лэ нисави дош”.

39. Сар тумєнде прылито, соб мэ тэ отмукав тумєнди екхэ манушэ пэ Патради, камєн, мэ отмукава тумєнди Тхагарє Иудеєнгєрє?”

40. Тунчи упалэ всавєрє затиписилє тай пхєнєнєс: „Лэ на трэбуни, отмука Вєрєвавєл” А Вєрєвавє ся прахари.

Переклад Миколи Бурлюцького та Олени Марчук

Пораги віз Раги Драбаріне катаріе Рага

з 13 по 26 вересня

Овен — спокій вам тільки сниться, та нагородою буде приємне спілкування. Ваша щедрість повернеться вдвічі. Раджу зробити заощадження, наприклад, вересня вони якраз знадобляться. Дзвінок коханій людині чи будь-який знак уваги допоможе зняти напругу у стосунках. Якщо є змога, перевірте нирки.

Телець — господарські справи вас трохи стомлять, проте згадайте й про інші проблеми, які накопичуються. Зверніть увагу на здоров'я близької людини, згадайте й про навчання. Матеріальне становище поліпшиться. А ось ваші ревнощі безпідставні, суперників не існує!

Близнята — відпочинок навряд чи буде таким, як ви запланували: на вас у найближчі два тижні чекають несподіванки. Будете щасливі у коханні! Купівля-продаж нерухомості чи коштовностей буде вдалим. Молодші родичі беруть з вас приклад, не забувайте про це. Зверніть увагу на роботу серцево-судинної системи.

Рак — знову не вистачає грошей? Не витрачайте відразу все. Службові справи, на жаль, трохи погіршаться, та з цим мусять змиритися: життя каратає, наче ромська спідниця. Зате у родині вас, як сонечко, зиріє теплота близьких. Стан здоров'я залежить і від вашого настрою. Тому будьте оптимістом!

Лев — надія на зміну обставин ще є, проте раджу вам не гаяти часу, переходити до активної праці. На вас чекає супер-кар'єра, якщо не сидіти, склавши руки. Проаналізуйте стосунки з партнерами та друзями — не всі вони надвірні. В особистому житті поки що серйозних змін не намагайтесь. Та ви досить самодостатня людина, підтримайте себе!

Діва — наче трамвай, ви ходите по колу. Щоб змінити життя на краще, можна звернути увагу на досвід інших людей, визначити свої бажання та потреби тих, хто поряд. Адже у вас великий внутрішній потенціал, буде прикро, якщо він пропаде! Здоров'ям не хейтуйте, лікуйтесь одразу. У родині спокій, хоча можливе скоре поповнення.

Терези — передчуття щастя інколи довше і приємніше, ніж сам результат. Початком нового етапу життя може стати несподівана пропозиція у бізнесі. Раджу її прийняти, навіть якщо це буде пов'язано з відрядженнями. Подарунки будуть не тільки приймати, а і дарувати. Документи тримайте при собі.

Скорпіон — ваше бурхливе минуле може повторюватися доти, поки не зробите для себе висновки. Прикро наступати на одні й ті самі граблі. Налаштуватися на позитив вам допоможуть друзі та нова робота. Родина буде уважніша до ваших проблем, та ви маєте діяти так само. Кожна людина мріє про щастя, тому можна домовитися і допомогти.

Стрілець — «тературні друзі!» — це саме про вашу ситуацію. Боротьба, яка нікому не принесе задоволення, має бути припинена. Свої заробітки тимчасово відокремте від заробітків близьких партнерів: Спробуйте стати самостійнішими. Небажані наслідки може дати ваш тиск на жінку-Терези. А співпраця з нею принесе прибуток обом сторонам.

Козеріг — приєднати та корисні зустрічі чекають на вас у ці два тижні. Не бажано розпочинати конфлікт чи з'ясувати стосунки. Турбота про дітей та молодших родичів корисна як для них, так і для вас. Зі шлюнком може бути не все гладко 22-25 вересня, але це тимчасово. Бурхливі почуття нададуть наснаги для творчих знахідок.

Водолій — нові стосунки так схожі на старі, проте поліпшуйте фантазію утримайте вас на висоті. Кошти, заощаджені на світлі майбутнє, можуть бути використані уже зараз на придбання господарського майна. Ваша репутація значно поліпшиться, якщо ви допоможете родичам знайти взаємопорозуміння.

Риби — незалежно від того, які передбачаються наслідки, ви йдете вперед, і ваш курс вірний. Та поки що приготуйтеся до боротьби з чиновниками. Родина вас підтримає. А про особисті стосунки окремо від важливих справ мріяти ніколи. Все бути вариться у одному котлі. Перемога буде за вами.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Король і три його сини

Жив собі король і дуже постарів. От як він прикидавав до себе своїх синів та й каже:

— Сини мої! Дожив я до похилого віку, недовго залишилося мені топтати ряс. Тож пора мені й на спочинок. Вас троє, і люблю я вас усіх однаково, а престол передати можу лише одному. Важко мені судити, хто з вас найвартніший сидіти на ньому. Тому йдіть по широкому світу й спробуйте свого щастя. То принесе мені найцінніший подарунок, той і буде моїм спадкоємцем.

Розійшлися сини. Кожен сподівався, що знайде найцінніший подарунок і стане батьковим спадкоємцем та королем великої держави.

Найстарший син довго не роздумував. Знав, що батькові дуже подобаються коштовні камені. Пішов до ювеліра, купив найдорожчий камінь і приніс йому. Батько з радістю взяв той коштовний подарунок і сховав його.

Другий син міркував так: «Батькова корона вже застаріла. Якщо я сяду на королівський престол, вона не дуже яскраво сягатиме на моїй голові. Піду до золотаря й замовлю нову, краще корону. І батькові догоджу, й мені буде».

Як надумав, так і зробив. Золотар вилував йому корону з чистого золота. Найдобірніші й найкоштовніші камені блищали в ній.

Король цей подарунок теж узяв з радістю й поклав його разом з іншими своїми скарбами.

Тільки наймолодший син ніяк не міг знайти подарунка, який був би гідний короля, його батька. Ходив по світу, ходив — приглянься до чого, а воно йому здається незначним, дріб'язковим. «І те, і се є в мого батька, ні в чому він потреби не має, — думає наймолодший син. — Та й старій людині навіщо ті речі? Бачу, не знайду я нічого, що б потішило серце мого доброго батька. Мушу повертатися додому з порожніми руками, а престол хай дістається котромусь із моїх братів. Мені, крім батькової любові, нічого не треба».

Повернувся наймолодший син додому, прийшов до батька, а батько й питає:

— То який подарунок мені приніс ти, любий мій сину? Наймолодший син відповів несміливо:

— Батьку мій! По широкому й багатому світу шукав я дарунок, гідний вашої любові до мене. Але надаремне! У цілому світі нема такого дарунка. Натомість приношу вам своє серце, яке вас ширю любить. Королівство дооручте одному з моїх братів, а мені дозвольте служити вам, доки ви будете з нами.

Коли король почув ці слова, то, розчулений, обійняв свого наймолодшого сина й сказав:

— Мій любий сину! Саме ти будеш моїм спадкоємцем, бо твоя синівська любов — найцінніший подарунок для мене. Я побачив, що ти любиш своїх братів, любиш і підданих. Тому в твої руки передаю королівство.

Тгагар ай трін леске чгаве

Джівелас песке край ай зоралес пгурилас. Варесар ву акгардя (віндія) ке песте пескере чгавен ай пгелен:

— Чгаворале мйре! Траїсардем ме ке пгури врама, набут ачилас манге те пграв ла пгув. Е врама авілас те пгигени манге. Тумен трін джане, ай ме камав тумен саворен сар екг екгес, ай о країне ме шай дав фері екгеске. Пгарес манге те дав тумен криси, кон тумендар май лачо ай май годявер ай кон бешела пре муво гган. Анда кодо джан пре лунго лума ай зумавен тумарі бахт: кон манге анела май драго презенто, кодо авла край.

Траде е чгаве анде трін ріга. Сако гіндіяс, со араггела май драго презенто ай кердыла пала дад край ай баро тгагареске трем. О май пгуво чгаво на бут гіндіяс. Вов джанел со лескоро дад зоралес камел о сомнакай ай е май куч баро. Гейлас ко ювеліро, ай кіндас май куч бар ай андас леске. О дад лошаса лас о май куч презенто ай гарудавес лес.

О дуйто чгаво гіндіяс каде. Ле дадескі сомнакуні стаді аба пгурані. Те ме бешава пре красско скамін, вой на шукарес бешела пре муво шейро. Май федер джав ко сомнакуно мештеро мек керел нейві сомнакуні стаді. Ві ле дадеске лачипе кежава, ай ві манге авла».

Сар гіндіяс, каде ві кердас. Сомнакуно мештеро кердас сомнакуні стаді анда увжо сомнакай. Е бара май куч май шукар віракцінас.

О край лас о презенто ай лошаса шутас кетане ле кавер презентора.

Фері о майтерно чгаво чи сар чи араггелас презенто, саво чалибі ле краеске. Пгїрдас са е лума, пгїрлас — дикгел саворо, ай леске чи чальов варесо, са варесосо са хурдїпе. «Кадо са сі ке муво дад, кадала веці леске чи тробуй, — гінді о майтерно чгаво. — Ай е пгуве манушеске пре сосе кадала веці? Дикгав ме чи араггав канчи, гой те ловкісарав о іло мйре лаче дадеске. Мусай те авав чувче вастенца кейре ай о країне мек ачел варекаске анда муве пграв. Манге чи тробуй канчи, фері ле дадеско камліпе».

Авілас кейре о майтерно чгаво пашілас ко дад, ай дад пгучел:

— Саво презенто ту манге анда, мйро драго чгавора? О майтерно чгаво пгелен ладжавес

— Даде мйро! Анде барі барваліе лума родавас ме презенто, лачо шукар те авел ке тйро камліпе ке манде. Ай саворо сакгї Анде барі лума най кавасе презенто, анда кодо анав туке мйро іло, саво тут зоралес камел. О країне ден варекаске мйре пгравленге, ай ме камав паша туте те авав, джї кетї ту джївеса аменца.

Кана о край шундас кадала лава, вов, муцісайлас, чумідас пескере майтерне чгавес ай пгендас:

— Мйро драго чгавора! Анда кодо ту авеса мйро край, ке тйро чгавеско камліпе — май драгосто презенто манге. Ме дикглем, со ту зоралес камес тйре пгравен, ай камес ві ле каврен. Анда кодо ме дав анде тйре васт о країне.

Переклад Аладара Адама

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Людина — найбільше багатство держави.
Мануш — майбаро барваліпе темеско.

Змія міняє шкіру, та не вдячу.
Сап парувел е морчі, ай на о Бенгаліпе.

Життя риби — у воді, людини — серед людей.
Трайо маческо — андо паї, мануш — машкар мануша.

З людьми — живеш, без людей — помреш.
Манушенца — джївес, бі манушенгеро — мереса.

(евїтес - елїртї)

РОМАНІЯ ВІСНОВАТА

Крокети з рису

Зварити в могоці 1 кг рису і охолодити. Додати 1 ст. ложку масла, розтертого з 2 яйцями, 2 ст. ложки дрібно посичнені гриби, 3 ст. ложки гострого сиру, кропу, зелені петрушка, посолити і вимішати. З цієї маси виробити крокети, вмочити їх у яйце, обсипати тертою булкою і підсмажити з обох боків у маслі. Подавати на стіл з грибною підливою.

Крокети анде рїшкаша

Кїравес (тавес) андо тутї 1 кг рїшкаша ай шудра-рес. Додес 1 барі рой чїл пгагердо 2 анренца, 2 बारे роя санес чїнгерде бураца, 3 बारे роя іто кїрал, кропо, зелено петрушка, лондарес ай гамїс са кретане. Кадала масаса керес крокети, шувес лен андо анре, шорес опрал шувї пгагерді бокеї ай пекес дїе рїгендар андо чїл. Шувес пре месала (скамін) бураценгер-ранташеса.

РОМАНІЯ ЯТ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (М.Будалешт)
Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія НАВРОЦЬКА
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія Ят"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м.Ужгород, вул.Дунайського, 18, телефон: (0312) 61-39-56.
E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniayag.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 3399

